

Vnímání chudoby u matek samoživitelek

Vendula Anna Bůbela

Bakalářská práce
2017

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně

Fakulta humanitních studií

Ústav pedagogických věd

akademický rok: 2016/2017

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Vendula Bůbela**
Osobní číslo: **H14963**
Studijní program: **B7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obor: **Sociální pedagogika**
Forma studia: **kombinovaná**

Téma práce: **Vnímání chudoby u matek samoživitelek**

Zásady pro vypracování:

Zpracování rešerše a studium odborné literatury.

Vymezení terminologie a teoretických východisek z oblasti sociální problematiky chudoby a postavení matek samoživitelek ve společnosti.

Příprava metodiky empirické části, zpracování projektu výzkumu a stanovení výzkumného problému.

Realizace smíšeného výzkumu formou dotazníkového šetření a rozhovorů.

Zpracování a vyhodnocení získaných dat, včetně jejich interpretace.

Prezentace výsledků výzkumu, jejich shrnutí a doporučení pro praxi.

Rozsah bakalářské práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

MAREŠ, Petr. Sociologie nerovnosti a chudoby. Praha: Sociologické nakladatelství, 1999. ISBN 80-86429-08-3.

BARTÁKOVÁ, Helena. Cesta zpátky: návrat žen po rodičovské dovolené na trh práce v České republice. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, EDIS, 2009. ISBN 978-802-1050-129.

RAŠTICOVÁ, Martina. Česká žena mezi rodinou a profesí: leadership a management diverzitních týmů z genderové perspektivy. Brno: CERM, 2011. ISBN 978-80-7204-776-5.

ATKINSON, Anthony, B. Poverty in Europe. Wiley-Blackwell, 1998. ISBN 978-06-312-1029-0.

CHRÁSKA, Miroslav. Metody pedagogického výzkumu: základy pedagogického výzkumu. Praha: Grada, 2007. ISBN 978-80-247-1369-4.

Vedoucí bakalářské práce:

Mgr. Michaela Lukešová
Ústav pedagogických věd

Datum zadání bakalářské práce:

7. prosince 2016

Termín odevzdání bakalářské práce:

26. dubna 2017

Ve Zlíně dne 7. prosince 2016

doc. Ing. Anežka Lengálová, Ph.D.

děkanka

Mgr. Jakub Hladík, Ph.D.

ředitel ústavu

PROHLÁŠENÍ AUTORA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním bakalářské práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užit své dílo – bakalářskou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování bakalářské práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné;
- na bakalářské práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

Ve Zlíně 20.4.2017

.....
Bývala Václavka R

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:

(1) Vysoká škola nevydělečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) *Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlížení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.*

(3) *Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.*

2) *zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:*

(3) *Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacího zařízení (školní dílo).*

3) *zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:*

(1) *Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst.*

3). *Odpírá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.*

(2) *Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užít či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.*

(3) *Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jím dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlédne k výši výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.*

ABSTRAKT

Bakalářská práce se zabývá problematikou chudoby a materiální deprivace, tím, jak ovlivňují každodenní život lidí, konkrétně matek samoživitelek a jejich dětí. Teoretická část pojednává o typech a konceptech chudoby, jejího měření a vnímání. Součástí je porovnání chudoby v České republice a Evropské unii a také možnosti řešení či zmírnění dopadů chudoby u této skupiny obyvatel. Cílem výzkumu je zjistit, jak vnímají samoživitelky svou situaci, konkrétně jejich náhled na chudobu, zda odpovídá reálnému stavu nebo mají tyto samoživitelky falešné představy o roli státu a jeho povinnosti se o ně postarat.

Klíčová slova: chudoba, materiální deprivace, samoživitelky, vnímání chudoby

ABSTRACT

This thesis deals with the poverty and material deprivation issue, with its influence on the people's everyday life and on the single mothers and their children's life in particular. The theoretical part depicts poverty types and concepts, poverty measurement and poverty perception. The comparison of the poverty in the Czech republic and in EU is also a part of the thesis. Poverty treating possibilities or reduction of poverty impact in this group of people are described in the thesis too. The aim of the empirical part was to state how the single mothers perceive their situation, their opinion on poverty, and whether their opinion corresponds with the actual situation or if the single mothers have false ideas about state role and its duties to provide them.

Keywords: poverty, material deprivation, single mothers, poverty perception

Poděkování

Ráda bych poděkovala Mgr. Michaele Lukešové za vedení bakalářské práce, připomínky, rady a náměty.

Velký dík patří mé rodině, především mému manželovi, za nesmírnou trpělivost a podporu v průběhu studia.

Prohlašuji, že odevzdaná verze bakalářské práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

Vendula Anna Bůbela

OBSAH

ÚVOD	9
I TEORETICKÁ ČÁST	11
1 DEFINICE CHUDOBY	12
1.1 UKAZATELE CHUDOBY	14
1.2 KONCEPTY CHUDOBY	16
1.3 MĚŘENÍ CHUDOBY.....	17
1.3.1 Měření chudoby v závislosti na příjmech	18
1.3.2 Měření chudoby v závislosti na spotřebě	18
1.3.3 Měření chudoby v závislosti na subjektivním hodnocení	19
2 FEMINIZACE CHUDOBY	20
2.1 SAMOŽIVITELKY A CHUDOBA	23
3 ŘEŠENÍ CHUDOBY	26
II PRAKTICKÁ ČÁST	29
4 METODOLOGIE VÝZKUMU	30
4.1 CÍL VÝZKUMU	30
4.2 VÝZKUMNÝ PROBLÉM A VÝZKUMNÉ OTÁZKY	30
4.3 VÝZKUMNÝ SOUBOR	31
4.4 METODA PRÁCE.....	34
5. ANALÝZA A INTERPRETACE VÝSLEDKŮ VÝZKUMU	36
5.1 ANALÝZA DAT.....	36
5.2 SHRnutí VÝSLEDKŮ VÝZKUMU	45
5.3 DOPORUČENÍ.....	49
ZÁVĚR	51
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	53
SEZNAM TABULEK	58
SEZNAM GRAFŮ	59
SEZNAM PŘÍLOH	60

ÚVOD

Chudoba a materiální deprivace jsou jedním ze sociálně patologických jevů, které provází lidskou společnost v podstatě od jejího počátku. Jsou spojeny se sociální nerovností, nespokojeností ohrožené skupiny obyvatelstva a zvýšenou kriminalitou. V celosvětovém měřítku žije v chudobě téměř polovina všech lidí, v porovnání s tímto faktem a s konkrétní podobou chudoby především v rozvojových zemích, se chudoba v České republice zdá být nevýznamnou.

V roce 2014 bylo v České republice dle statistického úřadu ohroženo chudobou 14,8% lidí z celkové populace, z tohoto počtu pak tvořily téměř 15% samoživitelky, kterým po zaplacení nutných výdajů na bydlení zůstává částka blízká se životnímu minimu, popřípadě je pod hranicí této částky (Dubská, 2015).

Problematika chudoby, materiální deprivace a sociální nerovnosti ohrožuje hned několik skupin obyvatelstva, mezi nimi především matky samoživitelky a jejich děti. Tento problém souvisí většinou s nedostatečným příjmem matek, protože i když ženy pracují, mají všeobecně menší platy než muži na stejných pozicích. Situace by se dala popsat jako součást jevu nazvaného feminizace chudoby (Mareš, s. 50). Mareš poukazuje právě na nižší příjmy žen, nechuť zaměstnavatelů zaměstnávat matky malých dětí na vyšší pozice, nutnost péče o děti v době jejich nemoci, a v důsledku toho, vyšší závislost těchto žen na dávkách sociálního státu. Toto vše zvyšuje riziko nedostatku finančních prostředků a nevyhnutelně ovlivňuje i děti v těchto neúplných rodinách.

Počet matek samoživitelek v České republice neustále roste. Jejich situace není jednoduchá a je třeba, aby se o ní mluvilo. Tomuto nelehkému tématu se věnujeme, protože tato situace ovlivňuje především děti. Ty se musí vyrovnat s velice složitou situací, může je to ovlivnit na celý život, mohou být znevýhodněny a nemusí naplnit svůj potenciál, čímž může být ochuzena celá společnost. Nezanedbatelným problémem je pak i psychická zátěž matek, u kterých se nezdáka objeví různé psychické problémy. Všechny tyto aspekty mohou zatížit jak jednotlivce, tak celou společnost, protože s následky se musí společnost vyrovnat.

S vyrovnáním se s touto nepříznivou situací může matkám samoživitelkám pomoci odborník na různých místech, může to být sociální pedagog, sociální pracovník, mediátor, poradce, atd. Existují různá poradenská centra a programy, která poskytují jak nemateriální pomoc – poradenství, tak samozřejmě v případě potřeby i tu materiální.

V teoretické části práce jsme se zaměřili nejen na vysvětlení pojmů chudoba, materiální deprivace, jejich měření a popis konceptů, ale také na již zmíněný fenomén feminizace chudoby, který se objevuje v posledních několika desetiletích a je jednou z příčin, proč jsou matky samoživitelky ohrožené chudobou.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 DEFINICE CHUDOBY

Chudoba je složitým společenským jevem vyskytujícím se ve společnosti prakticky od jejího počátku. Chudoba byla jedním z největších problémů dvacátého století a zřejmě bude ještě větším ve století jednadvacátém. Ovlivňuje životy milionů lidí, ať už přímo, tedy nedostatkem, nebo nepřímo, například migrací lidí z chudých oblastí do bohatších. Stejně jako u jiných složitých společenských jevů, tak ani u chudoby nenalezneme jednu obecně přijímanou definici. Vymezení pojmu závisí na aspektech, které bereme v potaz při posuzování chudoby. Lze však říci, že chudoba je takový stav, který neumožňuje naplnovat základní lidské potřeby, které jsou v rámci dané společnosti brány jako nezbytně nutné. Toto vymezení můžeme vztáhnout jak na ekonomicky vyspělé státy, tak na země třetího světa, které se však potýkají s diametrálně odlišnou mírou chudoby.

Wagle (2008) vymezuje tři přístupy ke studiu a pochopení chudoby. **Ekonomové** spoléhají téměř výhradně na ukazatele, jakými jsou příjem, materiální spotřeba a do určité míry spokojenost člověka. Chudobu tedy určují na základě příjmu a možnosti naplnit potřeby člověka. Tento přístup je velice rozšířený, protože dává možnost přesného vymezení, určení hranice od – do. Na druhou stranu se však názory na obsah ekonomických ukazatelů velice liší. Nelze obecně stanovit jednu škálu pro všechny společnosti. Jeden z ukazatelů chudoby pro Evropskou unii je například možnost jet jednou ročně na týdenní dovolenou mimo domov, což určitě nebude ukazatel chudoby pro většinu afrických zemí, kde se potýkají s obrovským nedostatkem základních potravin a pitné vody. Nicméně nám však tento přístup dává možnost definovat chudobu na základě kritéria přežití, bude se jednat o nejmenší možné množství prostředků k opatření si jídla nutného k přežití.

Další přístup k definování a měření chudoby je zaměřen na **potenciálu/možnosti (abilities)**. Tento přístup se primárně nezabývá ekonomickými aspekty chudoby, jako jsou příjem a spotřeba, ale soustředí se na osobní blahobyt, na well-being, člověka. Zkoumanými faktory jsou pak vzdělání nebo zdraví a schopnost či potenciál člověka na základě těchto faktorů žít spokojený a dlouhý život. Wagle (2008) dále tvrdí, že vysoký příjem či bohatství nevytváří nutně lepší životní podmínky a naopak nedostatek neznamená, že budou horší. Člověk, který umí využít dostupné zdroje efektivněji, na tom může být i s menším příjmem lépe než ten, kdo má sice větší příjem, ale neumí z něj vytěžit co nejvíc.

Důraz je kladen na úmrtnost, vzdělání, dovednosti a kvalitu bydlení, raději než čistě na finanční příjem, protože to jsou ukazatele, které se mění i v závislosti na stupni vyspě-

losti společnosti. Zároveň je však nutné říct, že měření chudoby podle míry osobních schopností a pocitu blahobytu je velice obtížné, ne-li nemožné.

Konečně posledním přístupem k definování chudoby a jejího měření je **míra sociálního vyloučení**. Lidé mohou být nazíráni jako chudí i přes dostatečný příjem umožňující adekvátní spotřebu, ve smyslu dostatku jídla a odpovídajícího bydlení. Podle tohoto přístupu je chudým takový člověk, který je vyloučen z veřejného, politického a ekonomického života hlavní společnosti (Wagle 2002). Tento přístup bývá v poslední době vysvětlením pro chudobu v jejích širších souvislostech, než jaké nabízí předchozí dva. Být chudým znamená jen nemít materiální prostředky k životu, ale také žít izolovaně od druhých, nemít přístup k veřejnému životu, k sociální pomoci, ke vzdělání.

Člověk jakožto sociální bytost potřebuje kontakt s druhými. Při sociálním vyloučení nemá možnost změnit svůj stav a zůstává nadále chudým, popřípadě chudobu dále reprodukuje u svých dětí. Mareš (2000) upozorňuje, že sociální stát může paradoxně přispívat větší míře sociálního vyloučení tím, že chudé soustřeďuje do jednoho místa, nabízí jim sociální bydlení, popřípadě kurzy na úřadu práce. Největší problém vidí v chybějícím pozitivním příkladu. Člověk, který je zařazený do této skupiny, má menší šanci potkat někoho úspěšného, kdo by ho inspiroval ke změně, popřípadě mu dal naději, že se jeho situace může zlepšit. Lidé, žijící v sociálně vyloučených lokalitách potkávají zase pouze jedince z těchto vyloučených lokalit a nedostanou se k jinému způsobu života. Sociální vyloučení je spojeno se znemožněním přístupu ke zdrojům společnosti. Chudí jsou nazíráni jako neschopní, líní, ti, kteří si ve většině případu za svou situaci mohou sami. Mareš (2000) připouští, že velkou roli ve vytváření si názoru na chudé hrají i massmédiá. Zveličování či záměrné vybírání negativních jevů jako zvýšená kriminalita, nezaměstnanost, dluhy, přispívají k ne příliš pozitivnímu obrazu.

Velkým problémem pro chudé je vyloučení z trhu práce, jak uvádí Mareš (2000). Sociálně vyloučení lidí nemají téměř žádnou šanci na dobře placenou, kvalifikovanou práci, která by byla řešením jejich situace. Mareš, Sirovátka (2006) popisují problém tzv. nové chudoby, který je spojován hlavně s kvalitativními změnami na trhu práce. Lidé, kteří nejsou schopni se rychle a flexibilně adaptovat novým požadavkům, mají problémy s nalezením dobré práce, přestávají společnosti rozumět, ztrácejí svůj společenský status a mohou se ocitnout na okraji společnosti.

Gojová a kol. (2004) vymezují chudobu jako **multidimenzionální deprivaci**. Chudoba v jejich pojetí obsahuje jak objektivní, tak subjektivní hledisko chudoby. Deprivace v tomto kontextu znamená omezení možnosti dosáhnout na životní standard či průměrnou životní úroveň většiny obyvatel konkrétní společnosti. Důležitým znakem takto chápané chudoby a deprivace je ohrožení sociálním vyloučením dotčených osob. Toto pojetí koresponduje s pojetím Wagleho, který chápe chudobu také jako souhrn určitých faktorů. Wagle (2008) nechápe chudobu pouze ekonomicky, ale poukazuje také na aspekty politického, občanského a kulturního začlenění.

Důležitou okolností je rovněž délka trvání chudoby. V této souvislosti nabízí Mareš (2004) klasifikaci chudoby z hlediska délky jejího trvání. Dělí ji na chudobu situační, krátkodobou, dlouhodobou a mezigenerační. Mareš (2004) uvádí, že z uvedených typů chudoby je nejzávažnější chudoba dlouhodobá, která je sociálně děděna. Právě v ní se vyvíjí životní strategie, které se odlišují od běžných strategií v hlavním proudu společnosti. Večerník, Mysíková (2015) pak považují za nejproblematictější mezigenerační chudobu, při které dochází k přenášení špatných podmínek z rodičů na děti. Tento typ chudoby se vyskytuje nejen v zemích s absolutní chudou, ale také v ekonomicky vyspělých zemích. Lidé, kteří uvízli v mezigenerační chudobě, jsou dlouhodobě, v některých případech celoživotně, závislí na sociálních dávkách, s minimální šancí začít pracovat a stát se na nich opět nezávislími.

1.1 Ukazatele chudoby

V Evropské unii se mluví hned o několika ukazatelích chudoby a materiální deprivace. Dle ukazatele míry materiální deprivace se považuje za chudého takový člověk, či domácnost, která není schopna z finančních důvodů uspokojit nejméně 4 z 9 stanovených položek: 1. Okamžitě zaplatit neočekávaný výdaj ve výši několika tisíc korun, 2. Možnost jíst maso třikrát až čtyřikrát týdně, 3. Dostatečně vytápět dům, 4. Jednou ročně jet na týdenní dovolenou mimo domov, 5. Vlastnit pračku, 6. Vlastnit barevnou televizi, 7. Vlastnit telefon, 8. Užívat auto, 9. Být schopen pravidelně platit výdaje na bydlení a s tím spojené náklady, popřípadě další platby půjček.¹

¹ EUROSTAT. Material deprivation Statistics. 2016.

Evropská rada přijala již v roce 1975 následující definici, kterou obecně přijímá Evropská unie. Tato definice považuje za chudé takového „jednotlivce nebo domácnosti, jejichž zdroje jsou tak nízké, že je vylučují z minimálně přijatelného způsobu života v zemi, kde žijí.“² Hranice ohrožení chudobou je stanovena na 60 % národního mediánového disponibilního příjmu.“³ Definice OSN stanovuje že, „chudoba je v zásadě odepření voleb a příležitostí, porušení lidské důstojnosti. To znamená nedostatek základních schopností k efektivnímu fungování ve společnosti. Znamená to nemít dostatek na nakrmení a oděny rodiny, nemít kam jít do školy nebo na kliniku, nemít pozemek, na kterém pěstovat své jídlo nebo práci k vydělávání na živobytí, nemít přístup k úvěru. Znamená to nejistotu, bezmocnost a vyloučení jedinců, domácností a komunit. Znamená to náchylnost k násilí a často zahrnuje bydlení v okrajových nebo nestálých oblastech, bez přístupu k pitné vodě nebo hygieně.“⁴

V roce 2014 bylo chudobou nebo sociálním vyloučením ohroženo 122,3 milionů obyvatel evropských zemí, tedy 24,4% obyvatel EU. Nejohroženějšími zeměmi byly Bulharsko, Rumunsko, Řecko, Lotyšsko. Naproti tomu Česká republika se již několikátý rok drží na poměrně nízkých číslech v počtu lidí ohrožených chudobou nebo sociálním vyloučením.⁵

Lidé, kteří byli v evropských zemích posuzováni, splňovali nejméně jedno z následujících kritérií:

- riziko chudoby v důsledku sociálních změn
- hluboké materiální strádání
- setrvání v domácnosti s velice nízkou pracovní silou

Definice chudoby, stanovení hranic chudoby, rozlišení mezi bohatým a chudým, to jsou jen některé aspekty, které se snaží každá společnost vymezit a to nejméně ze dvou

² Evropská platforma pro boj proti chudobě a sociálnímu vyloučení: evropský rámec pro sociální a územní soudržnost. 2010.

³ EUROSTAT. The measurement of poverty and social inclusion in the EU: achievements and further improvements. 2013.

⁴ Toto prohlášení bylo podepsáno všemi agenturami OSN roku 1998.

⁵ EUROSTAT. People at risk of poverty or social exclusion. 2016.

důvodů. Jedním je stanovení rozsahu chudoby ve společnosti a dalším je stanovení počtu chudých ve společnosti a jejich potřeba pomoci od sociálního státu (Mareš 1999).

1.2 Koncepty chudoby

V této kapitole se budeme zabývat konceptem absolutní a relativní chudoby, přímými a nepřímými koncepty a konečně deskriptivními a konsenzuálními koncepty.

Jak již bylo zmíněno, chudoba ve vyspělých státech se diametrálně liší od chudoby v rozvojových státech. Tento typ chudoby můžeme nazvat jako absolutní, jedná se o obrovský nedostatek jídla, pitné vody, přístřeší, přístupu ke zdravotnické péči či vzdělání. Důsledkem tohoto je drastická podvýživa, vyšší výskyt nemocí, včetně takových, které byly ve vyspělých zemích vymáceny a samozřejmě vyšší úmrtnost. Dle Světové banky žilo v roce 1990 asi 1,13 miliardy lidí v bídě a další odhady bohužel nepočítají se snížením tohoto čísla, naopak se odhaduje, že tento počet bude narůstat (Mareš 1999). Pokud vymezujeme takový stav jako absolutní chudobu, pak musíme určit i tzv. relativní chudobu. Jedná se o stav, kdy lidé nemohou uspokojovat své sociální potřeby, které jsou obvyklé v dané společnosti, popřípadě je jejich uspokojování značně limitováno.

V rámci relativní chudoby můžeme rozlišovat objektivní a subjektivní chudobu (Sirovátka 2002). Objektivní pojetí stojí na objektivních ukazatelích. Nezáleží tedy na pocitu či názoru zainteresovaných osob, ale na externím nahlížení na jejich situaci. Může být určena státem, různými organizacemi nebo okolím a to nezávisle na tom, co si myslí posuzovaný člověk. Subjektivní pojetí chudoby může být mnohem složitější než objektivní. Záleží pouze na daném člověku, jak svou situaci vidí a vnímá, jak se cítí. Může, ale také se nemusí shodovat se stavem objektivní chudoby. Mohou nastat situace, kdy se objektivně chudý za chudého nepovažuje a naopak se chudým může cítit ten, který k tomu objektivně nemá důvod. Toto bude obsahem výzkumu bakalářské práce, konkrétně matky samoživitelky a subjektivní vnímání jejich situace. Jak již bylo zmíněno, absolutní chudoba se ve vyspělých státech téměř nevyskytuje. Těžko bychom v Evropě hledali obyvatele ohrožené hladomorem, na druhou stranu bychom zde jistě našli rodiče, kteří si nemohou dovolit platit svým dětem oběd ve škole, popřípadě jim dopřát víc než jedno jídlo denně.

Míru chudoby určujeme v závislosti na ekonomické vyspělosti dané společnosti, proto se její měření liší a proto také rozlišuje absolutní a relativní míru chudoby. Relativní

chudobu bychom mohli popsat také jako chudobu kvůli sociálnímu vyloučení. Rodiny, které nemohou svým dětem platit školní obědy nebo výlety, je vylučují z dětského kolektivu a je na ně nahlíženo jako na chudé, přesto, že neumírají hladem.

Přímé a nepřímé koncepty jsou vztaženy na ekonomické příjmy. U přímého je rozhodující kupní síla daného člověka, to, co si za své prostředky může nebo nemůže dovolit. Není tedy důležitá výše příjmů, ale spotřeba, kterou umožňuje. Zde se objevuje již zmíněná situace, kdy ani dostatečný příjem nezajišťuje únik z chudoby, ale závisí především na schopnostech člověka použít efektivně dané zdroje. Nepřímé koncepty se zabývají výhradně výší příjmu. Tento koncept však naráží kvůli nemožnosti být objektivní. Nebere v potaz velikost domácnosti, výdaje, míru spotřeby, soustředí se pouze na nominální hodnotu zdroje.

Preskriptivní a konsensuální koncepty jsou popisovány externě, ať už experty a jejich odhady spotřebních košů, stanovením životního minima nebo maximálního příjmu při kterém dosáhne člověk určité sociální dávky, to se týká deskriptivního konceptu. U konsensuálního záleží na veřejnosti a politicích a jejich názoru koho považují za chudé. (Mareš, Rabušic 1996).

1.3 Měření chudoby

Protože neexistuje jedna obecně přijímaná definice chudoby, nelze ani stanovit jediný správný způsob měření chudoby. Neměříme chudobu jako takovou, ale její ukazatele. Při měření se často setkáváme s kombinací objektivních a subjektivních faktorů chudoby. Výsledkem měření je ve většině případu hranice chudoby. Tato hranice pak ve welfare státech zakládá právo na sociální pomoc, na záchranu před propadnutím se do absolutní chudoby. V České republice je tato situace řešena v rámci Zákona o životním a existenčním minimu 110/2006 Sb. Mareš upozorňuje na nutnost rozlišit analytickou hranici chudoby a existenční minimum stanovené v rámci různých politik jako minimální hranici příjmů,

která se považuje za nezbytnou k zajištění výživy a ostatních základních osobních potřeb na úrovni umožňující přežití. V České republice je tato výše stanovena na 2200,- Kč.⁶

Měření chudoby vyžaduje měřitelné faktory, což platí nezávisle na zvoleném konceptu chudoby. Mareš (1999) uvádí tři základní zdroje:

1. Ze statistických údajů. Rozhodujícím faktorem je zde příjem. Jedná se například o Luxemburg Income Study (LIS), která je založena na statistikách z různých zemí.

2. Odhady expertů nejmenšího počtu kalorií nutných k udržení života a potřebných prostředků k jejich nákupu.

3. Z údajů získaných výzkumy veřejného mínění.

1.3.1 Měření chudoby v závislosti na příjmech

Mareš (2002) uvádí, že mírou měření chudoby v závislosti na příjmech je obvykle medián příjmového rozložení (použití aritmetického průměr není nejvhodnější, protože je citlivý k extrémním hodnotám). Hranicí chudoby je pak stanovený procentuální podíl z tohoto příjmového mediánu. V EU je příjmová chudoba určena hranicí příjmu, která se nachází 60% pod mediánem příjmového rozložení. Pokud však porovnáváme více zemí, nelze použít pouze výši příjmů a je nutné tyto země porovnávat na základě rozdílnosti kupní síly jednotlivých domácností či jednotlivců. Příjmová chudoba je velmi užitečným administrativním nástrojem, který zjednodušuje rozhodování státu o tom, kdo má nárok na pobírání sociálních dávek či nárok na služby sociálního státu. Z uvedeného vyplývá, že samotný příjem nezaručuje správné měření a vždy je nutné brát v potaz i to, co si za daný příjem lze koupit.

1.3.2 Měření chudoby v závislosti na spotřebě

Posuzování chudoby na základě příjmů je podle Mareše (2002) nutné a užitečné, ale musí být doplněné o míru možné spotřeby. Mareš (2002) dále uvádí, že čím je společnost bohatší, tím je situace pro chudé obtížnější, protože mizí levnější zboží. Proto se často chudoba měří nejen nepřímo prostřednictvím příjmů, ale i přímo skrze spotřebu. Můžeme pak vymezit tři rozdílné aspekty nerovnosti ve spotřebě. Za prvé nerovnosti v absolutních

⁶ Zákon č. 110/2006 Sb., o životním a existenčním minimu

částkách vydaných na koupi různých spotřebních položek, jako jsou potraviny, oblečení, doprava, lékařská péče, vzdělání atd. Za druhé nerovnosti v rozdílné struktuře spotřeby, tedy v rozdílnostech kupovaných položek a konečně za třetí nerovnosti v povaze, kvalitě značkách a dalších aspektech konzumovaných položek.

1.3.3 Měření chudoby v závislosti na subjektivním hodnocení

Subjektivní míry chudoby zachycují podle Mareše (2002) různé variace od situace, kdy konkrétní subjekt odpovídá kladně na jednoduchou otázku, zda se cítí být chudým, až po požadavek, aby se člověk umístil na kontinuální škále různého rozsahu s póly chudoba a bohatství, či různé indexy deprivace. Tato měření nevyovídají ani tak o konkrétním stavu člověka jako spíše o pocitech, které tento stav doprovázejí. Jejich problémem je jednak značná variabilita a často také skutečnost, že nekorespondují s reálným, objektivním stavem. Dalším úskalím, které může toto měření provázet je situace, kdy má jedinec nebo domácnost problémy s dluhy. Na jedné straně může mít dostačující příjem, který by jim zaručil dostatek prostředků na život, ale vzhledem k výši závazků se tyto prostředky rapidně sníží, popřípadě je dostanou do pásma chudoby.

2 FEMINIZACE CHUDOBY

Na světě žije 1,5 miliard lidí, kteří musí denně vystačit s jedním dolarem, bohužel většina z nich jsou ženy.⁷ Rozdíl mezi počtem žen a mužů ohrožených chudobou se nadále zvětšuje a dal vzniknout problému feminizace chudoby. V některých zemích je běžné, že ženám není umožněno vlastnit půdu či dědit. Mají omezený přístup ke vzdělání a jejich účast na veřejném životě je také značně omezena. Domácí práce žen není někdy ohodnocena vůbec nebo jen minimálně. Vzhledem k rigidnosti daných společností, žena nemá téměř možnost se z tohoto stavu vymanit. Kolářová (2010) uvádí, že ženy vykonají 66 % světové práce, vyrobí 50 procent potravin, ale vydělávají pouze 10% příjmů a vlastní 1% majetku. V některých regionech dokonce zastávají 70% zemědělské práce a vyrobí více než 90% jídla. Kvůli genderovým nerovnostem a diskriminaci však stále více žen padá do pastí chudoby. Kolářová (2010) dále uvádí, že ženy tvoří 60% světových chudých, přičemž ženská chudoba se netýká jen samotných žen, ale i jejich dětí, které jsou na nich závislé.

Evropský hospodářský a sociální výbor doporučil, aby byla přepracována definice chudoby, protože současná definice přijímaná Evropskou unií zdůrazňuje pouze zjevné případy chudoby a nezmiňuje míru chudoby žen a hlavně její dopad. Současná definice předpokládá, že prostředky v domácnosti jsou rovnoměrně rozděleny v rámci rodiny, ale pokud víme, že chudoba postihuje jednotlivce, a pokud zohledníme genderové hledisko, měla by být chudoba také na této úrovni analyzována. Statistika EU uvádí, že pro všechny státy EU platí nerovnost ve výskytu chudoby žen a mužů. Nejvíce hrozí chudoba domácnostem s jedním rodičem (35 % průměru EU), kdy 85 % těchto domácností je tvořena samoživitelkami.⁸

Černá (2010) upozorňuje, že v České republice podobně jako v jiných zemích EU, patří do skupiny ohrožené chudobou především matky samoživitelky, dlouhodobě nezaměstnaní, Romové, lidé se zdravotním postižením a přistěhovalci. Z těchto skupin bychom pak mohli konkrétněji identifikovat jako nejvíce ohrožené ženy žijící samy, starší ženy, případně se zdravotním handicapem a již zmíněné matky samoživitelky s jedním, ale pravděpo-

⁷ The Feminization of Poverty. 2000.

⁸ Stanovisko Evropského hospodářského a sociálního výboru k tématu „Chudoba žen v Evropě“. 2006.

dobněji s více dětmi. Černá (2010) dále sice připouští, že jev feminizace chudoby existuje už od sedmdesátých let minulého století, kdy bylo patrné, že počet žen v chudobě převažoval nad muži, ale zároveň odmítá používat pojem feminizace, protože „Tento termín má zřetelně pejorativní obsah a vedle statistického vyjádření početní převahy žen nese v sobě i negativně hodnotící hledisko, z pohledu gender zcela nepřijatelné. „Feminizace chudoby“ v sobě obsahuje další konotaci, a sice vytváření dojmu, jakoby ženy chudobu svým ustrojením a tradičními rolami přitahovaly. Právě v oborech školství, zdravotnictví a sociálních služeb není na vině žena, která se pro daný obor rozhodne, nýbrž genderová role, která je jí od toho okamžiku ve společnosti připisována.

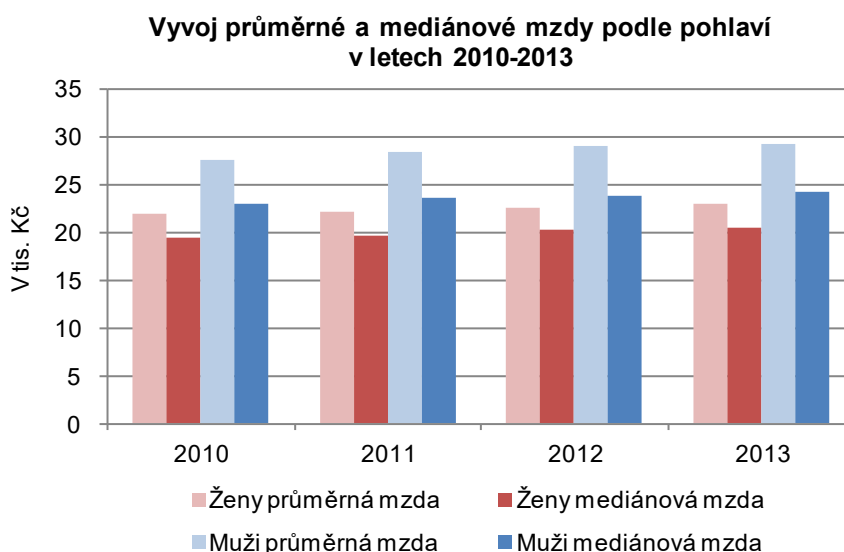
Nízké platy jsou součástí politiky, která ženy v platových podmínkách znevýhodňuje. Pojem „feminizace“ používaný zejména sociology je beznadějně svázán s genderovou dimenzí, v tomto případě s neschopností považovat za spravedlivé rovné aspirace a potřeby mužů a žen. Automaticky jsou tyto obory finančně nízko hodnocené. Paradoxním způsobem tak objevení pojmu feminizace uspokojuje odvěkou „pravdu“, že žena je slabším pohlavím a při budování své kariéry musí počítat s nižším postavením. Na pozadí se objevuje fatální rys tohoto fenoménu, který ve svých důsledcích přispívá k udržování stavu, jaký přes značné tematizování otázek rovnosti mužů a žen existuje v zemích EU.⁹

Bohužel nelze než souhlasit s jejím tvrzením, že finanční ohodnocení práce v sociálních službách a školství je značně podhodnoceno a tato zaměstnání nemají ve společnosti vysokou prestiž. Matoušek (2003) uvádí, že sociální práce je vnímána spíše jako typicky ženské zaměstnání, které nepředpokládá žádnou vyšší odbornost a tím pádem má v povědomí lidí i nižší prestiž a předpokládá se nízké finanční ohodnocení. Na druhou stranu podle žebříčku sestaveného každoročně Centrem pro výzkum veřejného mínění (Sociologický ústav AV ČR) se povolání učitele, ať už na základní či vysoké škole, drží v horních příčkách a tudíž je jim připisována vysoká prestiž. Platové ohodnocení však s tímto dlouhodobě nekoresponduje, stejně jako u zdravotních sester, které se v roce 2016 umístily dokonce před učiteli. Zdálo by se, že vzhledem k rovnoprávnosti mužů a žen a snahách o potlačení jakéhokoli druhu diskriminace se situace s rozdílnou výší platů mužů a žen netýká vyspělých zemí. Bohužel i tady existuje nepoměr mezi ohodnocením práce

⁹ Ženy a česká společnost. Hodnocení implementace Pekingské akční platformy na národní a mezinárodní úrovni (Peking + 15). 2010.

muže a ženy. Žena dostává statisticky menší plat na stejné pozici jako muž, byť objektivně k tomu není žádný důvod. V EU je průměrná hodinová mzda ženy nižší o 16 % a průměrný důchod ženy je nižší dokonce o 39%. Z uvedených faktů vyplývá, že ženy jsou opravdu ohroženy chudobou více než muži, ohrožení u skupiny žen v důchodu je jedním z projevů feminizace chudoby

Situaci v České republice můžeme vidět z uvedeného grafu.

Graf 1: Vývoj průměrné a mediánové mzdy podle pohlaví v letech 2010 - 2013

Zdroj: český statistický úřad

Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/zeny-a-muzi-v-datech-2014-ksmwktemht>

Rozdíly ve mzdách a výších starobních důchodů však nejsou jediným důvodem ohrožení žen chudobou. Mareš (1999) uvádí, že existují ještě i další faktory, které stojí za feminizací chudoby. Jedná se o menší podíl žen v dobře placených a kvalifikovaných místech. Naopak vyšší podíl žen na místech s částečným úvazkem a vyšší podíl nezaměstnaných žen.

Samostatnou kapitolou problému feminizace chudoby je otázka samotného mateřství a setrvání v domácnosti s dítětem. To, že se žena rozhodne mít jedno či více dětí, jí většinou ovlivní profesní život na několik let. Raná, ale i pozdější péče o děti je tradičně připisována ženám. Pokud stát nenabízí alternativu k domácí péči o děti menší než tři roky ve formě jeslí, popřípadě školek s dostatečnou kapacitou umístění těchto malých dětí, nemůže se žena svobodně rozhodnout o dřívějším návratu ke své profesi. Je v podstatě závislá na institucích, které poskytuje stát. Alternativou jsou samozřejmě soukromé instituce,

ty jsou však z drtivé většiny zpoplatněné a většině matek by se finančně nevyplatilo umístit dítě do takového zařízení.

2.1 Samoživitelky a chudoba

Z uvedených faktů vyplývá, že ženy jsou ohroženy chudobou daleko více než muži. Situace je o to komplikovanější a naléhavější pokud jsou samoživitelkami. To, že mají tyto neúplné rodiny menší příjem, je všeobecně známo. Rodině se první rok po rozvodu, pokud zůstává dítě v péči matky, sníží standard života na 75% předchozího (Proequality 2010), což neznamená pouhý výpadek jednoho platu, ale také pravděpodobně ztrátu dosavadního bydlení, které si samoživitelka nemůže dovolit, omezení aktivit dítěte, školních i mimoškolních, případné stěhování se do levnější lokality, atd. Všechny tyto následky rozvodu mohou pro děti znamenat trauma. Děti z takových rodin mohou dále trpět sociálním vyloučením, a jsou tedy reálně ohroženy chudobou.

Taková situace si nutně žádá řešení. Už desítky let se tímto zabývají nejen sociologové, ale i ekonomové a politici, spolu s neziskovými organizacemi. Otázkou však zůstává, kdo by měl vypadlý příjem doplatit. Stát, biologický rodič, který v domácnosti nežije, nevlastní rodič? Jak daňoví poplatníci, tak i úplné rodiny by nesouhlasili, pokud by byl takový výpadek příjmu hrazen v rámci sociální pomoci. Stejně tak nemůže ani biologický rodič doplatit tolik, kolik by příjem domácnosti činil, pokud zůstal jejím členem.

Téměř neřešitelným problémem je pro samoživitele situace, kdy druhý biologický rodič neplatí stanovené výživné. Tato situace dohání samoživitelky do stavu podobnému absolutní chudobě. Olga Sommerová ve svém dokumentu „Samoživý“ ukazuje téměř bezvýhodnou situaci těchto matek. Dokument byl odvysílán v premiéře 24. 3. 2015 v České televizi. Na pozadí několika příběhů samoživitelů, vyvstává velice palčivá otázka zálohového výživného. Návrh zálohového výživného byl podán celkem třikrát. Až třetí návrh prošel na konci března 2017 vládou a byl schválen. Za neplatícího rodiče by platil alimenty stát, který by následně vymáhal dlužnou částku zpět. Je nesporné, že by tato náhrada výživného matkám samoživitelkám nesmírně usnadnila každodenní život, protože by se nemusely obávat situace, kdy jim výživné nedorazí. Na druhou stranu je třeba se ptát, proč neexistuje lepší a spolehlivější právní ochrana samoživitelek v případě nevyplaceného výživného. Instrukce placení výživného je pouze částečnou kompenzací nižších příjmů,

a to za předpokladu, že je placeno pravidelně a v odpovídající výši. Bohužel praxe ukazuje, že existuje velký počet neplaticích biologických rodičů, což situaci pečujícímu rodiči, a především matkám samoživitelkám, dost stěžuje (Sandefur a McLanahan 1997, s. 79).

Ohrožení chudobou u matek samoživitelek je zvyšováno obtížemi s nástupem do zaměstnání, přesto že je pro ně zaměstnání a příjem zásadní, aby byla zachována stávající životní úroveň. Hasmanová Marhánková (2011) uvádí, že samoživitelky zakoušejí bariéry na trhu práce. Jsou jednou z nejohroženějších skupin na trhu práce, což je dáno především kumulací potenciálních rizik. Zejména je to patrné u matek vracejících se po mateřské či rodičovské dovolené zpět do práce. Zaměstnavatelé se např. obávají vyšší absence zaměstnaných samoživitelek, a proto je ani nezaměstnávají. Tato nechuť zaměstnávat matky samoživitelky je patrná nejen v České republice, ale i v jiných státech EU.

Pokud dochází k propouštění zaměstnanců, ženám obecně a především samoživitelkám, je dána výpověď mezi prvními. Výzkumy potvrzují, že nezaměstnanost žen žijících ve společné domácnosti s partnerem je nižší než nezaměstnanost matek samoživitelek (Kuchařová 2007).

Hasmanová Marhánková (2011) popisují dva druhy podmínek, které ovlivňují pohyb matek samoživitelek na trhu práce:

1) Objektivní podmínky, které zahrnují situaci na trhu práce (míru nezaměstnanosti, míru genderových nerovností, přístup zaměstnavatelů, politiku podporující rodiny), ale také dostupnost zařízení péče o malé děti. Tyto faktory sehrávají pro pohyb žen, a zejména samoživitelek, na pracovním trhu zásadní roli.

2) Subjektivní podmínky zahrnují preference žen ohledně práce a jejich profesní a rodičovské aspirace. Samoživitelky musí více než jiné ženy zvažovat určitá hlediska při výběru zaměstnání. Musí si být jisté, že bude možno sladit práci a starost o rodinu. Musíme však podotknout, že byt' je požadavek na flexibilní pracovní dobu velice častý, v České republice zatím není zcela běžný. Podobné je to s částečnými pracovními úvazky, i když v jistých profesích, které jsou brány jako typicky ženské, jako např. pečovatelka, zdravotní sestra, učitelka, jsou možné. Na druhou stranu však musíme uvést, že částečné úvazky nejsou mezi samoživitelkami příliš žádané, protože by to znamenalo menší příjem.

Pfeiferová (2010) dále dodává, že kromě sladování pracovního a rodinného života, je pro matky samoživitelky důležitá výše platu. Protože se jedná o jediný příjem domácnosti, je pro ně toto kritérium velmi podstatné. Jistou roli hraje i práce v místě bydliště,

popřípadě co nejbližší. Jednak z důvodu časové náročnosti dojíždění a s tím související organizace času kolem vyzvedávání dětí z mateřských škol a také finanční náročnost dojíždění.

Mnohem častěji se u samoživitelek setkáváme s problémy se sladováním pracovního a rodinného života. Pokud se chtějí věnovat kariéře a práci, která naplňuje jejich pracovní ambice, nemohou se tolik věnovat dětem a rodině. Pokud je rodina kompletní, partner ženy tuto její absenci v rodině může kompenzovat a žena se může naplno věnovat kariéře.

Samoživitelka se však ocitá ve velice složité situaci, která může negativně ovlivnit nejen ji samotnou, ale také její děti. Mohou se cítit méněcenné, protože matka tráví v práci většinu dne a nemá potom tolik času a energie pro své děti. Zároveň celá situace může negativně působit také na matku, která by se cítila prací naplňována, může zažívat nepříjemné pocity, protože netráví s dětmi tolik času, kolik by si přála a kolik by si přály její děti.

3 ŘEŠENÍ CHUDOBY

Chudoba ovlivňuje nejen život jednotlivce či jeho rodiny, ale je stavem, který je z dlouhodobého hlediska velice nevýhodný pro celou společnost. Ve vyspělých státech může být vysoký počet chudých potenciálně nebezpečným právě pro většinovou společnost. Na místech, kde je vysoká koncentrace chudých, sociálně vyloučených lidí, se vyskytuje vyšší kriminalita, vyšší riziko existence infekčních nemocí, jako je např. žloutenka typu A, tuberkulóza. Je v zájmu každé společnosti s chudobou bojovat a podporovat ty, kteří se do pásma chudoby dostanou, ke změně jejich života.

Každý stát má svůj vlastní přístup ke zvládnutí chudoby. Nejrozšířenějším přístupem v ekonomicky vyspělých státech je zformování sociálního, welfare, státu. Potůček (1995) definuje sociální stát jako „stát, v němž se v zákonech, ve vědomí a postojích lidí, v aktivitách institucí a v praktické politice prosazuje myšlenka, že sociální podmínky, v nichž lidé žijí, nejsou jen věcí jedinců či rodin, nýbrž i věcí veřejnou. Každému z jeho občanů se dostává alespoň určitého uznaného minima podpory a pomoci v různých životních situacích, které jej či jeho rodinu (potenciálně nebo aktuálně) ohrožují.“¹⁰

Sociální politika by se měla obecně řídit principem solidarity, subsidiarity, sociální spravedlnosti a principem participace. Především princip solidarity je v rámci welfare státu nenahraditelný, protože umožňuje přerozdělování zdrojů k potřebným občanům. Stále častěji se mluví o subsidiaritě, tedy o nutnosti pomoci si vlastními silami, bez pomoci státu. Klade se důraz na schopnost člověka aktivizovat své možnosti, a pokud jedinec nemá možnost si pomoci sám, měla by pomoci rodina.

Mezi hlavní cíle sociálního státu patří mimo jiné omezování chudoby, zajišťování rovnosti a potlačování sociálního vyloučení. Sociální stát používá k těmto cílům různé nástroje a jejich kombinace. Jedním z ekonomických nástrojů je stanovení životního a existenčního minima. Tyto částky mají být garancí státu, že se žádný člověk nedostane na úroveň absolutní chudoby. V České republice je existenční minimum stanoveno částkou 2200 Kč pro jednotlivce na měsíc, životní minimum pak na 3410 Kč na dospělé osobu na měsíc.¹¹

¹⁰ Potůček M. Sociální politika, s. 25

¹¹ Zákon č. 110/2006 Sb., o životním a existenčním minimu

System sociálního zabezpečení v České republice je postaven na třech pilířích: sociální pomoci, sociálním pojištění a sociální podpoře. Mohli bychom říci, že právě sociální pomoc je zacílena na skupinu obyvatel přímo ohrožených chudobou a sociálním vyloučením. Jedná se o pomoc pro takovou osobu, která si není schopna zajistit dostatečné životní prostředky a ocitla se tedy ve stavu absolutního nedostatku prostředků.

Konkrétními nástroji **sociální pomoci**, nejen pro matky samoživitelky, které mají zabránit sociálnímu vyloučení, které hrozí osobám ohroženým chudobou, jsou sociální služby, jejichž poskytování se řídí Zákonem o sociálních službách č. 108/2006 Sb. Řadíme zde sociální poradenství, sociálně-právní ochranu a sociální prevenci. Do oblasti sociální pomoci patří také dávky sociální péče. Jedná se o pomoc v hmotné nouzi, kam zařazujeme příspěvek na živobytí, doplatek na bydlení a mimořádná okamžitá pomoc (zákon č.111/2006 Sb. o pomoci v hmotné nouzi).

Samoživitelky mohou využívat **sociální poradenství**, které jim může pomoci nalézt řešení v jejich situaci. Existuje síť občanských, manželských a partnerských poraden, neziskových organizací zabývajících se pomocí ženám, popřípadě samoživitelkám, jako je např. APERIO – Společnost pro zdravé rodičovství, nebo Asociace neúplných rodin. Občanské sdružení APERIO realizovalo v letech 2012 – 2014 projekt Sóló rodiče, který měl podpořit rodiče samoživitele. Sdružení spustilo webové stránky, www.saminadeti.cz, kde lze nalézt informace týkající se této problematiky. Asociace neúplných rodin je občanským sdružením, které se snaží o legislativní změny na podporu samoživitelů a jejich dětí.

Sociální prevenci rozumíme další opatření sociální politiky, která mají zabránit sociálnímu vyloučení samoživitelů a jejich rodin. Cílem je poskytnout pomoc v nepříznivé situaci, pokud se do takové samoživitelka dostane, a také chránit společnost před vznikem nežádoucích společenských vlivů, např. kriminalitou. Samoživitelkám můžou být k dispozici služby telefonické krizové pomoci, azylové domy či intervenční centra, tyto služby jsou často využívány matkami, které se staly oběťmi domácího násilí. Dále mohou využít sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi, které jsou cílené na matky samoživitelky v případech, kdy je vývoj dítěte ohrožen v důsledku dlouhodobé krize rodiny, kterou nedokáže rodina sama překonat. Aktivizační služby představují důležitou součást pomoci nejen samoživitelkám, ale i ostatním ohroženým skupinám lidí. Jejich cílem je nastartovat pozitivní přístup, aktivizovat vlastní síly, vlastní potenciál. Sociální pedagog motivuje klienty k činnostem, které vedou k vlastní aktivitě a dalšímu zájmu o činnosti.

V rámci materiální pomoci, stát nabízí sociální bydlení, azylové domy pro ženy a matky s dětmi v tísní, domy na půl cesty. Mimo materiální pomoci a podpory, mohou samoživitelky využívat i poradenství profesionálů, sociálních pracovníků nebo sociálních pedagogů, v rámci různých kurzů či aktivit.

Kromě uvedených nástrojů patří do sociální politiky institut minimální mzdy, aktivní politika zaměstnanosti a existence sociálního bydlení, které v České republice teprve začíná. Minimální mzda je nejnižší možnou částkou, zpravidla měsíční mzdou, kterou může zaměstnavatel platit zaměstnanci za práci. Je garantovaná státem a zakotvena v legislativě. Je to zásah státu do tržních mechanismů, protože firmy na území ČR se tomuto nařízení musí podřídit. V ČR je výše minimální mzdy od 1. ledna 2017 11 000,- Kč. Navýšení bylo jedno z nejvyšších v historii minimální mzdy, přesto však v porovnání s dalšími zeměmi EU je stále jednou z nejnižších.

Podle výzkumů Evropské unie byla v roce 2014 více než třetina populace EU v ohrožení chudobou a sociálním vyloučením. Nejhuře na tom bylo Rumunsko a Bulharsko, s více než 40% ohrožených obyvatel. Na druhou stranu Česká republika je na opačném konci a patří mezi země s nejmenším počtem ohrožených osob, a to s 14,8 %¹² a jak píše Žižková se 4 % oficiálně uváděných jako chudí.¹³

Jeden z prvních výzkumů chudoby po roce 1989 provedl doc. Jiří Večerník (Gojová, Gojová, Špiláčková 2013) a jako první vůbec upozornil na měření subjektivní chudoby.

Podle Šustové (2013) jsou nejohroženější skupinou samoživitelé s alespoň jedním závislým dítětem, dále pak rodiny se třemi a více dětmi a jednotlivci. Samoživitelé s jedním a více dětmi se objevují v průzkumech ohrožení chudobou na prvních místech v roce 2011 i 2012 (Šustová 2013).

Zika (2003) uvádí, že sociální pomoc v ČR je sice dobře směřována na 20% nejchudších domácností, ale na druhou stranu pro ně vytváří demotivující prostředí, tzv. past chudoby, kdy se jim nevyplatí zvyšovat příjmy vlastní prací.

¹² EUROSTAT. People at risk of poverty or social exclusion. 2016.

¹³ ŽIŽKOVÁ, J.: Přístupy k řešení chudoby v české společnosti.

PRAKTICKÁ ČÁST

4 METODOLOGIE VÝZKUMU

Hlavní metodou teoretické části je analýza, komparace a syntéza poznatků z odborné literatury. Metodou praktické části byl zvolen dotazník.

Kvantitativní výzkum obsahuje tyto náležitosti:

- 1) Stanovení cíle výzkumu
- 2) Stanovení výzkumného problému a výzkumných otázek
- 3) Zvolení souboru respondentů
- 4) Zvolení metody výzkumu
- 5) Zpracování dat
- 6) Interpretace výsledků výzkumu

4.1 Cíl výzkumu

Hlavním cílem bakalářské práce je analýza problematiky subjektivního vnímání chudoby u matek samoživitelek.

Díličními cíli pak jsou:

1. Rozlišení subjektivního a objektivního vnímání chudoby.
2. Analýza možné materiální deprivace podle ukazatelů chudoby EU.
3. Analýza situace matek na trhu práce, zaměstnanost samoživitelek, představy o výši minimální mzdy.
4. Analýza finanční situace matek s ohledem na jejich příjmy, výdaje a možné dluhy.

4.2 Výzkumný problém a výzkumné otázky

Jako výzkumný problém jsem si stanovila:

- Rozlišení subjektivního vnímání chudoby u samoživitelek vzhledem k jejich objektivním životním podmínkám.

Hlavní výzkumnou otázkou je:

- Koresponduje subjektivní vnímání finanční situace s objektivními podmínkami?

Dílejšími výzkumnými otázkami jsou:

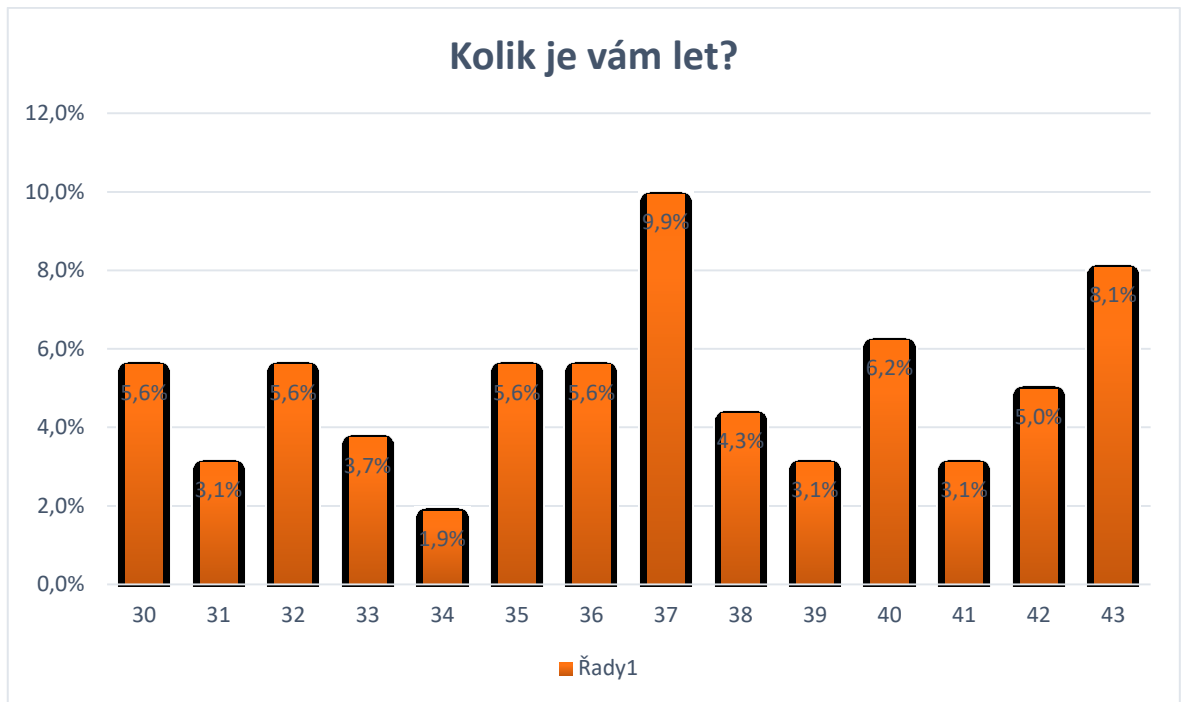
- Považují samoživitelky svou rodinu za chudou, i když objektivně chudé nejsou?
- Jak nahlíží samoživitelky na ideální příjem domácnosti?
- Jak nahlíží samoživitelky na výši minimální mzdy?
- Jaká je jejich situace ohledně alimentů?
- Jsou ochotné šetřit na vzdělání pro sebe a pro své děti?

4.3 Výzkumný soubor

Respondenty byly zvoleny matky samoživitelky. Ke kontrole zda byl dotazník vyplněn samoživitelkou a může tedy být zařazen do výzkumu, slouží poslední položka dotazníku, otázka: „Jste samoživitelka?“. Dotazník byl distribuován k respondentům dvěma způsoby. Prostřednictvím sociálních sítí, kdy byl elektronický dotazník odeslán na předem zvolenou skupinu na sociální síti. Skupina byla vybrána dle svého zaměření. Jsou to skupiny „Maminky samoživitelky!!!! :-)\“, „Olomoucké maminky“, „Maminky v nouzi – Samoživitelky“. Druhým způsobem bylo oslovení respondentů v mateřském centru Klubíčko v Kroměříži. Podstatnou část vyplněných dotazníků, 164 dotazníků, tvoří odpovědi na elektronický dotazník z výše jmenovaných skupin. V mateřském centru bylo vyplněno a vráceno 19 dotazníků. Z celkového počtu 183 vyplněných dotazníků muselo být vyřazeno 22 dotazníků, protože na kontrolní otázku v položce 16, „Jste samoživitelka?“, odpovědělo 22 respondentů záporně. Výzkumný vzorek tedy tvoří 161 respondentů a jejich odpovědi.

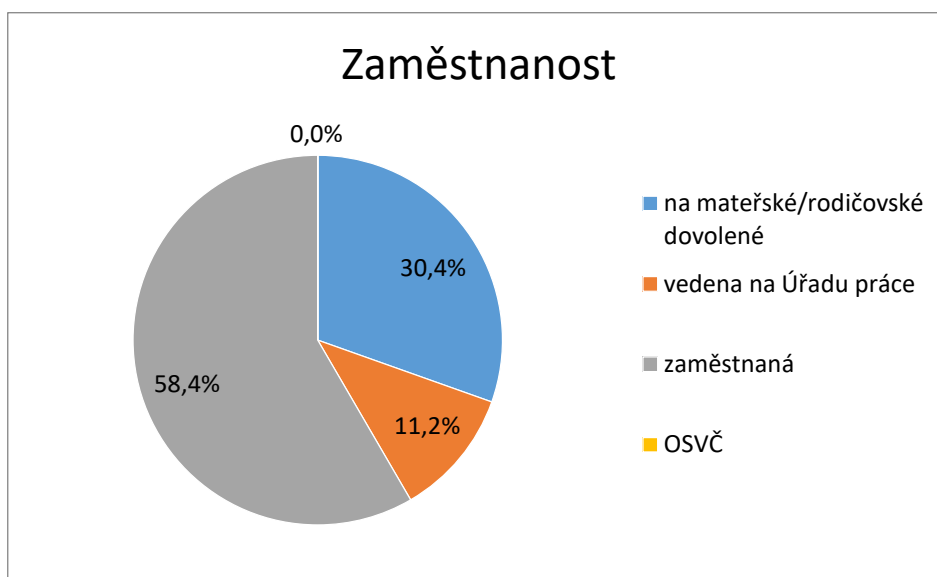
Samotnému výzkumnému šetření předcházelo rozdáni 5 dotazníků, 5 nezávislým lidem, ne nutně samoživitelům, aby se ukázala srozumitelnost otázek. Po prověření byl dotazník umístěn do výše uvedených skupin na sociálních sítích a v mateřském centru v městě Kroměříž. Předpoklad, že z mateřského centra se vrátí malé množství dotazníků, byl správný. Na druhou stranu návratnost dotazníků ze sociálních sítí byla vysoká. Výzkumné šetření probíhalo v období 13. 3. 2017 až 31. 3. 2017.

Výzkumný vzorek je v rozsahu 161 respondentů. Věk respondentů je vyjádřen procenty v následující tabulce. Nejmladšímu respondentovi je 19 let a nejstaršímu 55 let. Nejpočetnější skupinu tvoří samoživitelé, kterým je 37 let. Většina respondentů, konkrétně 70,6%, je ve věkové kategorii 30 až 43 let.

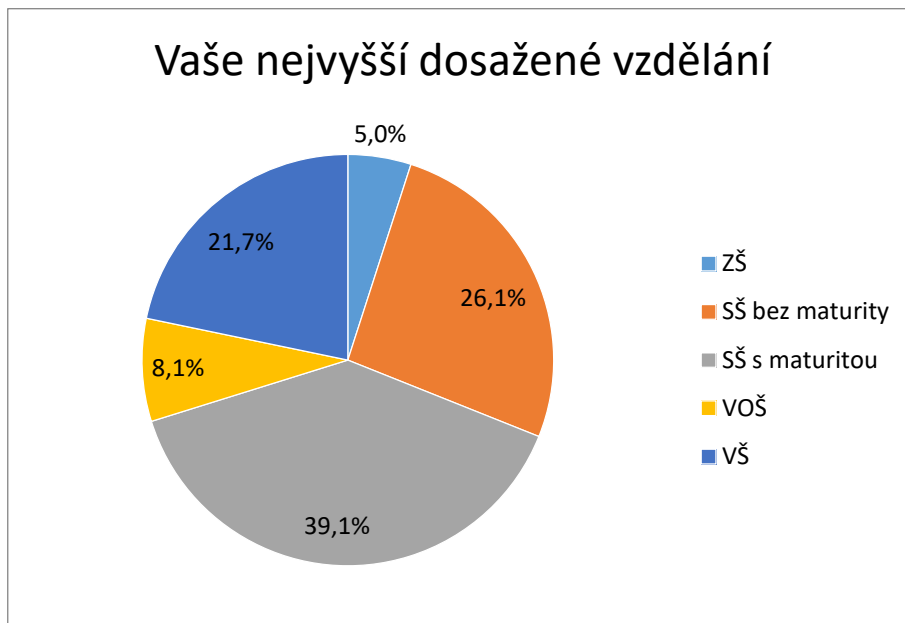
Graf 2: Nejčtenější věk respondentů

Graf č. 3 ukazuje situaci samozivitelů na trhu práce. Celých 58,4% je zaměstnaných, dalších 30,4% je na mateřské nebo rodičovské dovolené a pouze 11,2 je vedeno na úřadu práce.

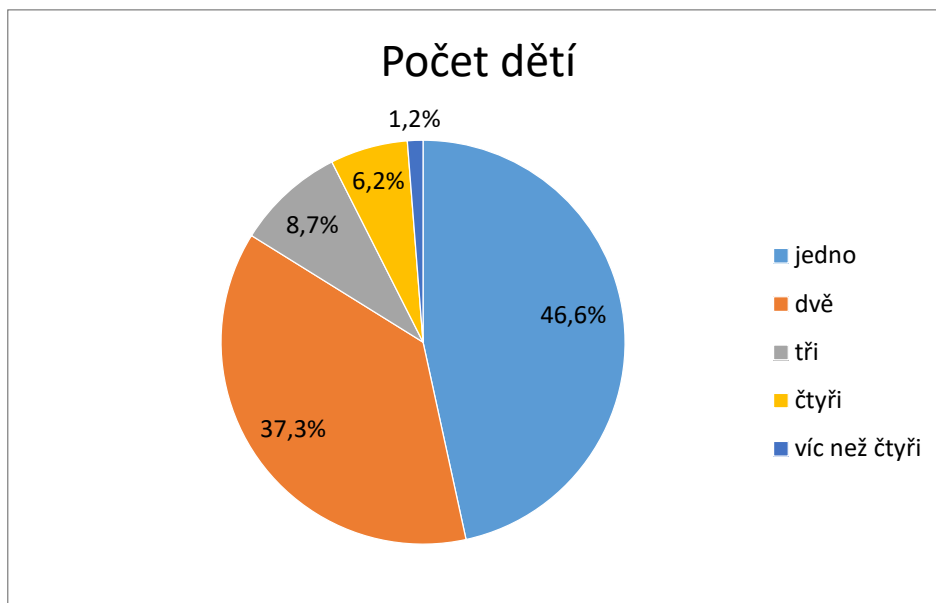
Graf 3: Zaměstnanost

Vzdělání respondentů ukazuje následující graf. Nejpočetnější skupinu tvoří samoživitelé se střední školou ukončenou maturitou, druhou pak se střední školou bez maturity. Základní vzdělání má pouze 5% respondentů. Terciální vzdělání má pak 29,8% samoživitelů z výzkumného vzorku.

Graf 4: Vzdělání

Počet dětí v rodině je důležitým faktorem potenciálního ohrožení domácnosti chudobou. S každým dalším dítětem v rodině stoupají náklady a prodlužuje se doba, kdy nemůže samoživitelka pracovat. Většina respondentů má jedno či dvě děti, dohromady 83,9%. Ve výzkumném vzorku se ale objevují i samoživitelé, kteří mají tři a více dětí.

Graf 5: Počet dětí

4.4 Metoda práce

Samotný výzkum bakalářské práce je realizován prostřednictvím metody dotazníku. Chráska (2007) definuje dotazník „jako soustavy předem připravených a pečlivě formulovaných otázek, které jsou promyšleně seřazeny a na které dotazovaná osoba (respondent) odpovídá písemně“.¹⁴

Samotný dotazník obsahuje 16 otázek. Položky byly vytvořeny na základě získaných informací o dané tématice, především seznamu ukazatelů chudoby, který představila EU. Úvod dotazníku obsahuje oslovení respondentů, konkrétně samoživitelek, je zmíněna anonymita odpovědí vzhledem k možným obavám ohledně odpovědí na dotazy finanční povahy, což by mohly některé ženy vnímat negativně, či jako ohrožující.

Většina položek v dotazníku jsou otázky uzavřené, úkolem respondentů bylo vybrat jednu či více odpovědí, předem formulovaných, např. na položky č. 1, 2, 3, měli respondenti odpovědět výběrem jedné možnosti, na položku č. 4, 7, mohli respondenti vybrat více odpovědí, tato možnost jim byla uvedena v popisu u dané položky. V dotazníku je přítomna jedna položka, zjištění věku, která je koncipována jako otevřená s nutností doplnit věk respondenta.

¹⁴ CHRÁSKA, M.: Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu. 2007

Skupiny položek obsahující dotazník zjišťují:

- položky č. 1, 2 zjišťují subjektivní pohled na situaci v rodině respondenta
- položky 3, 4, 5, 6, 8, 9 zjišťují reálný finanční stav domácnosti respondenta
- položky 7, 10, 11 zjišťují subjektivní hypotetický pohled na řešení nepříznivé situace samoživitelů
- položky 12, 13, 14, 15, 16 jsou zaměřeny na identifikaci respondenta a jeho rodinnou situaci

5. ANALÝZA A INTERPRETACE VÝSLEDKŮ VÝZKUMU

Výsledky výzkumného šetření dotazníkem jsou uspořádány do pracovních tabulek četností. Dle podskupin byly sečteny absolutní a relativní četnosti, následně vytvořeny sumární tabulky četnosti a grafy. Grafy, použité v bakalářské práci jsou výsečové a sloupcové.

5.1 Analýza dat

Otázka č. 1: „Současnou finanční situaci rodiny vnímám jako“

Tabulka 1: Finanční situace respondenta

Finanční situace respondenta	Absolutní četnost	Relativní četnost
Plně vyhovující	2	1,2 %
Vyhovující	33	20,5 %
Spíše špatnou	96	59,6 %
Velmi špatnou	30	18,6 %
Celkem	161	100 %

Otázka č. 1 je jednou ze stěžejních otázek pro subjektivní vyjádření či zhodnocení celkové situace samoživitelek. Z celkového počtu 161, celých 96 respondentů popsalo svou finanční situaci jako spíše špatnou a 30 respondentů jako velmi špatnou. Celkem 126 respondentů ze 161, tedy 78,2 % si myslí, že je jejich finanční situace špatná. Tento výsledek potvrzuje můj předpoklad, že většina matek samoživitelek se bude vnímat jako chudá.

Otázka č. 2: Svou rodinu považujete za chudou

Tabulka 2: Subjektivní zhodnocení rodiny

Svou rodinu považujete za chudou	Absolutní četnost	Relativní četnost
Spíše ano	61	37,9 %
Ano	32	19,9 %
Spíše ne	56	34,8 %
Ne	12	7,5 %
Celkem	161	100 %

Otázka č. 2 navazovala a měla korelovat s otázkou č. 1. Výsledek se ale liší od mého předpokladu. Z první otázky vyplývá, že víc než tři čtvrtiny respondentů hodnotí svou finanční situaci jako špatnou, ale jak je patrné z druhé otázky, jenom 93 respondentů, tedy 57,8 %, se považuje za chudé. Zbylých 33 matek sice hodnotí svou finanční situaci jako špatnou, ale přesto se necítí být chudými. Můj předpoklad byl, že většina matek samoživitelek bude svou rodinu vnímat a popisovat jako chudou.

**Otázka č. 3: Z uvedených možností vyberte tu, která podle vašeho názoru nejvíc vy-
stihuje situaci Vaší domácnosti**

Tabulka 3: Finanční situace rodiny

Finanční situace rodiny	Absolutní četnost	Relativní četnost
Příjem nám stačí na vše, vůbec se neomezujeme	0	0 %
Příjem nám stačí na vše, ale snažím se šetřit, nekupuji vše, co chceme	19	11,8 %
Příjem nám stačí na základní potřeby, na ty dražší (pračka, mobil, dovolená,atd.) musím šetřit	105	65,2 %
Příjem nám nestačí ani na základní věci, rodina je závislá na pomoci druhých a na sociálních dávkách	37	23 %
Celkem	161	100 %

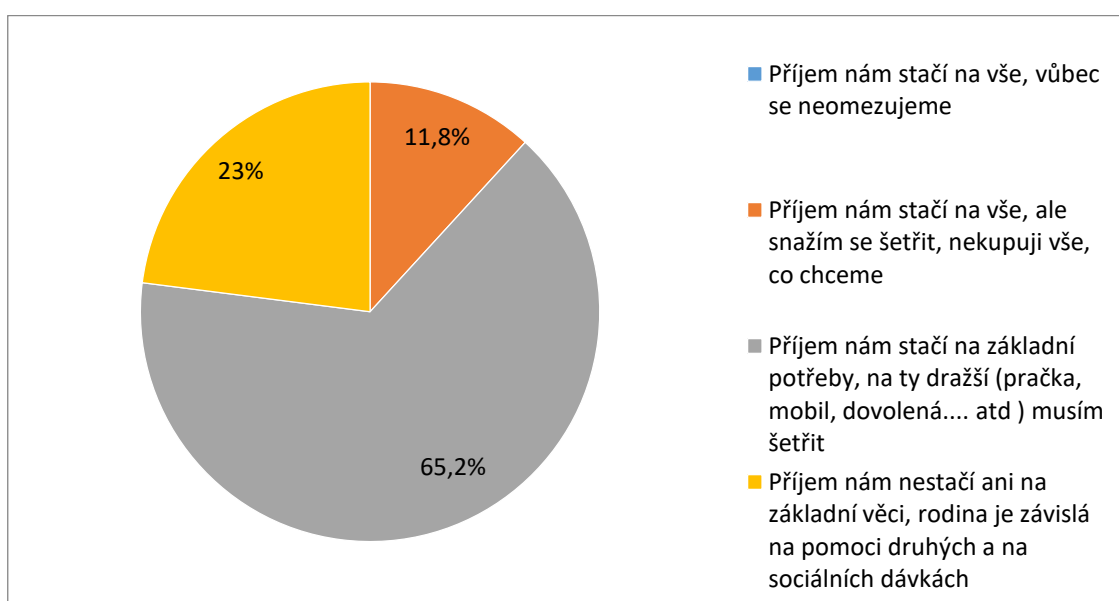
Možnosti otázky č. 3 byly v upravené formě přejaty od Van Praagova způsobu měření subjektivní chudoby, ve které si respondenti vybírají ze šesti možností popisujících jejich finanční možnosti. V dotazníku použitém pro výzkum v této bakalářské práci byly otázky 4. a 5. stupně vyřazeny. Pro úplnost uvádím upravenou škálu Van Praaga dle Vavrečkové (2002)

1. stupeň životní úrovně (nejvyšší) – příjem nám stačí na všechno, nijak se neomezujeme,
2. stupeň životní úrovně – příjem nám stačí na všechno, ale hospodaříme šetrně,
3. stupeň životní úrovně – příjem nám stačí na základní potřeby, musíme velmi šetřit, abychom si mohli koupit nákladnější věci,
4. stupeň životní úrovně – příjem stačí pouze na levné potraviny, ošacení a bydlení, nákladnější věci a služby si nemůžeme dovolit,
5. stupeň životní úrovně – příjem sotva stačí na nejlevnější potraviny a další nejzákladnější potřeby, někdy musíme využívat pomoc a půjčky od příbuzných a známých,

6. stupeň životní úrovně (nejnižší) – příjem je tak malý, že naše domácnost je odkázána na soustavnou pomoc druhých a sociální pomoc obce, státu.

Van Praag popisuje 1. a 2. stupeň jako velmi dobrou životní úroveň, 3. stupeň je pro něj postačující úroveň, 6. stupeň popisuje jako velmi špatnou životní úroveň.

Z výsledků výzkumu vyplývá, že 65,2% splňuje zařazení do kategorie „postačující úroveň. 23% samoživitelů však řadíme dle jejich odpovědí do kategorie „velmi špatná životní úroveň.

Graf 6: Finanční situace rodiny

Otázka č. 4 Finanční situace nám umožňuje (můžete uvést i více možností)

Tabulka 4: Možnosti finanční situace

Finanční situace umožňuje	Absolutní četnost	Relativní četnost
Zaplatit neočekávaný výdaj ve výši několika tis. Kč (asi 10 000 Kč)	17	10,6%
Jíst maso, drůbež nebo ryby (nebo jejich vegetariánské náhražky) každý druhý den	67	41,6 %
Dostatečně vytápět byt	89	55,3 %
Zaplatit ročně všem členům domácnosti alespoň týdenní dovolenou mimo domov	22	13,7 %
Mít pračku	125	77,6 %
Vlastnit barevnou televizi	115	71,4 %
Mít telefon	117	72,7 %
Používat osobní automobil	59	36,6 %
Hradit náklady spojené s bydlením – nájemné, splátky hypotéky, platby za energie (elektrinu, teplo, plyn a vodu) a splátky ostatních půjček, úvěrů nebo leasingu	130	80,7 %

Položky v otázce č. 4 byly zvoleny podle ukazatelů používané Evropskou unií pro posuzování chudoby. Pokud si respondent nemůže dovolit čtyři a více položek, je považován za chudého. Z celkového počtu 161 respondentů, uvedlo 98, že si nemůže dovolit čtyři a více položek, což je více než polovina respondentů z výzkumného vzorku, konkrétně 60 % samoživitelek a jejich rodin. Dle ukazatelů EU k hodnocení jednotlivců či domácností jako chudých je 60% samoživitelek a jejich rodin z výzkumného vzorku považováno za chudé.

Otázka č. 5: Po zaplacení všech nutných výloh Vám měsíčně zbude

Tabulka 5: Měsíční zůstatek

Měsíční zůstatek	Absolutní četnost	Relativní četnost
Méně jak 1 000,- Kč	42	26,1 %
1 001 – 3 000,- Kč	64	39,8 %
3 001 – 5 000,- Kč	36	22,4 %
Více než 5 000,- Kč	19	11,8 %
Celkem	161	100 %

Jak vyplynulo z otázky č. 4 pouze necelých 11 % samoživitelek z výzkumného vzorku je schopno zaplatit náhlý výdaj ve výši 10 000 Kč, což odpovídá i výsledkům otázky č. 5, kdy jenom necelým 12 % odpovídajících zbude víc než 5 000,- Kč po té, co zaplatí nutné výlohy. Samoživitelky si mohou velice těžce vytvořit finanční rezervu, pokud mají napjatý rozpočet a tato skutečnost je posouvá do zranitelné pozice. V případě ztráty zaměstnání, nemoci nebo již zmíněného náhlého výdaje se mohou octnout ve velmi složité situaci. Nepříznivý je i počet samoživitelek, kterým zbude méně než 1 000,- Kč, popřípadě méně než 3 000,- Kč, celkově je to téměř 67 %.

Otázka č. 6: Příjem rodiny měsíčně dosahuje

Tabulka 6: Měsíční příjem rodiny

Měsíční příjem	Absolutní četnost	Relativní četnost
Do 10 000,- Kč	32	19,9 %
10 00 – 15 000,- Kč	48	29,8 %
15 000 – 20 000,- Kč	44	27,3 %
20 000,- Kč a víc	37	23 %
Celkem	161	100 %

Rozložení výsledků odpovědí na otázku č. 6 je poměrně vyrovnané. Téměř 20 % respondentů má měsíční příjem do 10 000 Kč, tyto samoživitelky jsou z většiny na mateřské nebo rodičovské dovolené. Respondentům, kteří odpovídali, že mají měsíční příjem 10 000 Kč a méně zůstávalo po zaplacení nutných výdajů maximálně 3 000,- Kč. Pouze v jednom případě respondent uvedl, že mu zbude mezi 3 001,- až 5 000 Kč. Nejpočetnější skupinou jsou samoživitelky, jejichž rodinný příjem nepřesahuje 15 000,- Kč. Druhou nejpočetnější skupinou byli respondenti s měsíčním příjmem 15 000,- až 20 000,- Kč. Respondenti z této skupiny byli až na několik výjimek většinou zaměstnaní, lze tedy předpokládat, že samoživitelkám z první skupiny se podaří zvýšit měsíční příjem rodiny po té, co nastoupí zpět do zaměstnání.

Otázka č. 7: Pokud byste musela, uspořila byste na ... (můžete uvést i více možností)

Tabulka 7: Možnosti úspor

Možnosti úspor	Absolutní četnost	Relativní četnost
Jídlo	59	36,6 %
Kosmetika	107	66,5 %
Oblečení pro sebe	135	83,9 %
Oblečení pro děti	34	21,1 %
Kultura	108	67,1%
Vzdělání	31	19,3 %
Celkem	161	100 %

Respondenti vidí možné úpory především v materiálních věcech, které jsou převážně určené pro ně samotné, konkrétně se jedná o nákup svého oblečení (135 odpovědí, tj. 83,9 %) a o kosmetiku (107 odpovědí, tj. 66,5 %). Další možnost úspor vidí v omezení kultury, jedná se o 108 samoživitelek, tj. 67,1 %. Toto potenciální omezení však nemusí být žádoucí, protože se tím mohou samoživitelky ocitnout v izolaci. **Z výsledků dále vyplývá, že si samoživitelky uvědomují potřebu vzdělání ať už pro sebe, nebo pro své děti a pouze 31, tj. 19,3 % z nich uvedlo, že by šetřila na vzdělání.**

Otázka č. 8 Dluhy

Tabulka 8: Dluhy

Dluhy	Absolutní četnost	Relativní četnost
Nemám	53	32,9 %
Mám, ale splácím pravidelně	76	47,2 %
Mám a mám velké problémy se splácením	28	17,4 %
Nesplácím	4	2,5 %
Celkem	161	100 %

Dluhové zatížení může být problémem každé domácnosti a to i s nadprůměrnými příjmy. Je s podivem, že 67,1% samoživitelek má dluhy. Těžkosti se splácením, popřípadě jejich neplacení, zatěžuje téměř pětinu rodin samoživitelů.

Otázka č. 9: Alimenty

Tabulka 9: Alimenty

Alimenty	Absolutní četnost	Relativní četnost
Dostávám pravidelně každý měsíc ve výši, na které jsme se domluvili	88	54,7 %
Dostávám nepravidelně každý měsíc ve výši, na které jsme se domluvili	36	22,4 %
Nedostávám	32	19,9 %
Nepožádala jsem o ně	5	3,1 %
Celkem	161	100 %

Výživné je pro samoživitelky velice důležitá součást příjmu rodiny. Jak jsem uvedla v teoretické části, průměrná mzda žen je nižší než průměrná mzda mužů, proto, i když samoživitelky pracují, nemusí mzda dosáhnout takové výše, jako mužská. Další překážkou

v hledání dobře placené práce, může být nepřítomnost druhého rodiče, aby děti pohlídal, zatímco je matka v práci. Tento problém řeší samozřejmě i úplné rodiny, ale ta vždy větší šance se nějakým způsobem prostrídat, pokud je třeba. Jak vyplynulo z výsledků, pouze 54,7% pobírá alimenty pravidelně a v takové výši, jak bylo stanoveno. Pokud odečteme malou část samozhivitelů, kteří o alimenty nepožádali, ať už z jakéhokoli důvodu, zůstane 42,2% respondentů, kteří nemohou s alimenty ve svém rozpočtu spoléhat.

Otázka č. 10: Kolik by dle Vašeho názoru měl činit měsíční příjem rodiny (jeden rodič a dvě děti), aby nebyla chudá?

Tabulka 10: Názor na dostačující měsíční příjem

Příjem	Absolutní četnost	Relativní četnost
Do 15 000,- Kč	2	1,2 %
15 001,- – 20 000,- Kč	37	23 %
20 001,- – 25 000,- Kč	57	35,4 %
Víc než 25 000,- Kč	65	40,4 %
Celkem	161	100 %

Otázka č. 11: Kolik by měla činit dle vašeho názoru hrubá minimální mzda za měsíc?

Tabulka 11: Ideální hrubá minimální mzda

Minimální mzda	Absolutní četnost	Relativní četnost
Do 15 000,- Kč	10	6,4 %
15 001,- – 20 000,- Kč	57	36,5 %
20 001,- – 25 000,- Kč	47	30,1 %
Víc než 25 000,- Kč	42	26,9 %
Celkem	161	100 %

Uvedené poslední dvě otázky spolu velmi souvisí. Minimální mzda je jedním z nástrojů boje proti chudobě, zaručuje, že každý, kdo pracuje, musí dostávat mzdu v takové výši, která je nařízená zákonem.¹⁵ Výše minimální mzdy by měla zaručit, aby příjmy zaměstnaného člověka neklesly pod sociálně akceptovatelnou hodnotu. Druhá otázka se týká představ respondentů o takovém příjmu, aby rodina nebyla chudá.

5.2 Shrnutí výsledků výzkumu

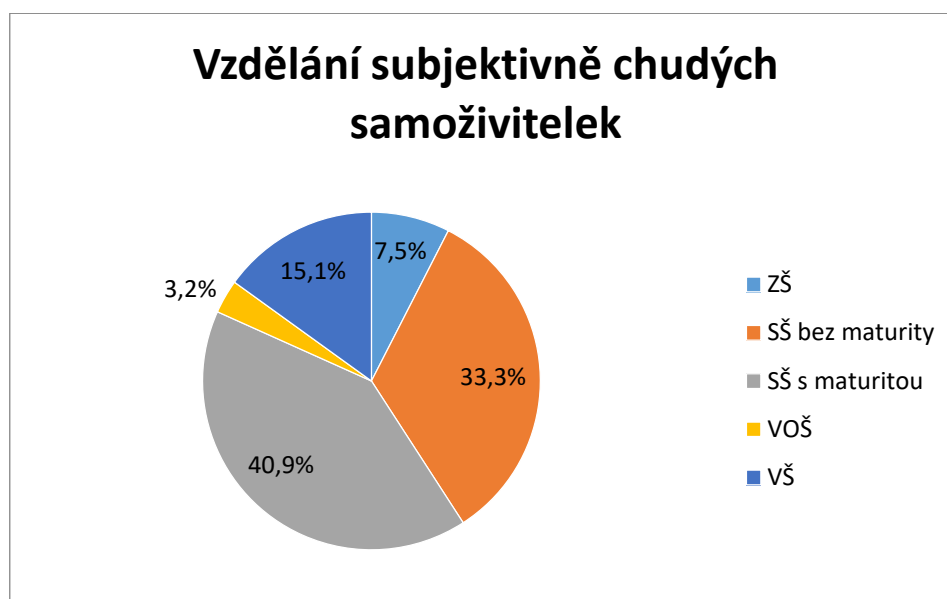
Cílem bakalářské práce byla analýza problematiky subjektivního vnímání chudoby u matek samoživitelek. Dílčími cíli pak rozlišení subjektivního a objektivního vnímání chudoby, analýza možné materiální deprivace podle ukazatelů chudoby EU, analýza situace matek na trhu práce, zaměstnanost samoživitelek, představy o výši minimální mzdy a analýza finanční situace matek s ohledem na jejich příjmy, výdaje a možné dluhy.

Z výsledků výzkumu vyplývá, že samoživitelky, které jsou dle ukazatelů EU považovány za chudé, jedná se o 98 respondentů z celkového počtu 161, odpovídaly na tvrzení „Svou rodinu považujete za chudou, „spíše ano“ ve 49 případech a „ano“ ve 28 případech. Shoda objektivního a subjektivního pohledu, kdy je rodina vnímána jako chudá, nastala ve 78,6% případech. Naopak u respondentů, kteří nejsou dle objektivních ukazatelů vnímáni jako chudí, odpovědělo na stejnou otázku „spíše ano“ 12 samoživitelek a „ano“ 4, celkem se jedná o 25,4% samoživitelek. Hlavní výzkumná otázka zněla „Koresponduje subjektivní vnímání finanční situace s objektivními podmínkami?“ na základě analýzy odpovědí se ukázalo, že shoda nastala u 78,6% samoživitelek z výzkumného vzorku, tedy, že **více než tři čtvrtiny jsou objektivně považovány za chudé a subjektivně se tak i cítí. Čtvrtina samoživitelek z výzkumného vzorku objektivně není považována za chudé, ale subjektivně se tak cítí.**

¹⁵ Zákon č. 262/2006 Sb. Zákoník práce

Nařízení vlády č. 567/2006 Sb., o minimální mzdě, o nejnižších úrovních zaručené mzdy, o vymezení ztíženého pracovního prostředí a o výši příplatku ke mzdě za práci ve ztíženém pracovním prostředí

Z výsledků výzkumu je zřejmá závislost subjektivního vnímání chudoby a dosaženého vzdělání respondentů.

Graf 7: Vzdělání subjektivně chudých samoživitelek

Nejdříve uvádím graf rozložení vzdělání samoživitelek, které vnímají svou rodinu jako chudou (odpověděli „spíše ano“ a „ano“ v 93 případech). **Pokud se zaměříme na každou skupinu samostatně, ukáže se souvislost mezi dosaženým vzděláním a subjektivním vnímáním chudoby.** U respondentů se základním vzděláním se celých 87,5% cítí být chudými. U středoškolsky vzdělaných, ať už s maturitou či bez ní, klesá tento počet na 65,7% a u vyššího odborného a vysokoškolského vzdělání je to pouze 35,4%.

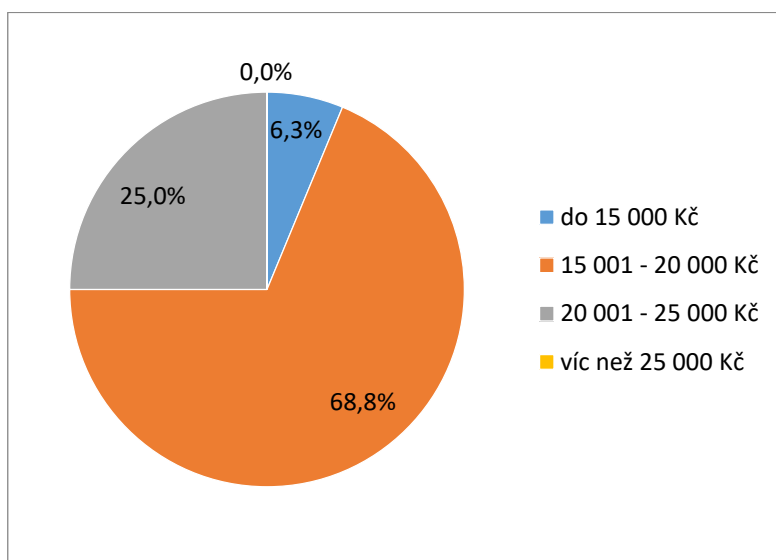
Dále můžeme z odpovědí zjistit, zda existuje závislost mezi zaměstnaností samoživitelek a vnímáním chudoby. Z celkového počtu samoživitelek, které se cítí být chudé je 51,6% zaměstnaných, 36,6% na rodičovské či mateřské dovolené a 11,8% vedených na Úřadu práce. Samoživitelky, které nepracují, se cítí být chudými v 61,1% a samoživitelky na mateřské a rodičovské dovolené v 69,4% a zaměstnané samoživitelky v 51%. **Z uvedených výsledků je tedy zřejmé, že rozdíl mezi subjektivním vnímáním chudoby u zaměstnaných samoživitelek a u těch, které jsou vedeny na Úřadu práce či jsou na rodičovské/mateřské dovolené není až tak velký.**

Představy o minimální mzdě se u této vybrané skupiny, tedy mezi zaměstnanými a nezaměstnanými samoživitelkami také příliš neliší. Samoživitelky vnímající svou rodinu jako chudou a zároveň vedené na Úřadu práce nebo na rodičovské/mateřské dovolené, považují

v 35,6% případech za ideální minimální mzdu ve výši 15 001,- – 20 000,- Kč. Stejnou výši minimální mzdy považuje za ideální 41,7% zaměstnaných samoživitelek, které se taktéž cítí být chudé. Minimální mzdu ve výši 20 001,- – 25 001,- Kč považuje za dostačující 35,6% nepracujících samoživitelek. 27,1% zaměstnaných samoživitelek uvedlo, že by měla minimální mzda činit 20 001,- – 25 001,- Kč. Minimální mzdu ve výši víc než 25 000,- Kč by si přálo 26,7% nepracujících samoživitelek a 29,2% zaměstnaných. Minimální mzdu nižší než 15 000,- Kč vidí jako dostačující pouze jedna samoživitelka z obou vybraných skupin.

Názory na výši příjmu modelové domácnosti (jeden dospělý a dvě děti), aby nebyla vnímána jako chudá, jsou znázorněny v grafech podle skutečných příjmů jednotlivých domácností samoživitelek. Výsledky ukazují, že představy o příjmech, se kterými by se rodina vyhnula chudobě, závisí na skutečných příjmech domácností respondentů. **Čím vyšší je skutečný příjem domácnosti, tím vyšší částku považují respondenti za potřebné, aby domácnost nebyla chudá.**

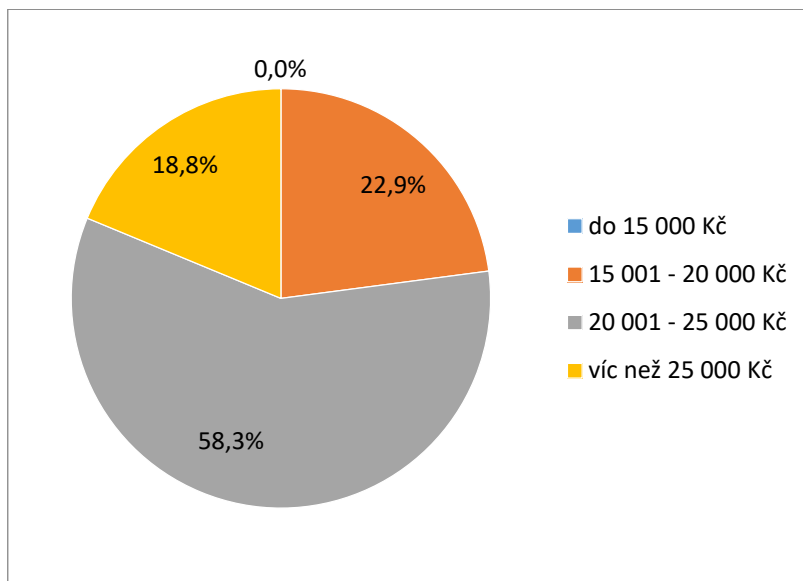
Graf 8 ukazuje názor samoživitelek, jejichž příjem nepřesahuje 10 000,- Kč měsíčně. Podle 68,8% z těchto respondentů by modelové rodině, aby nebyla chudá, stačil měsíční příjem 15 001,- - 20 000,-Kč. Žádná samoživitelka neuvedla příjem vyšší než 25 000,- Kč.

Graf 8: Názor samoživitelek, jejichž příjem nepřesahuje 10 000,- Kč

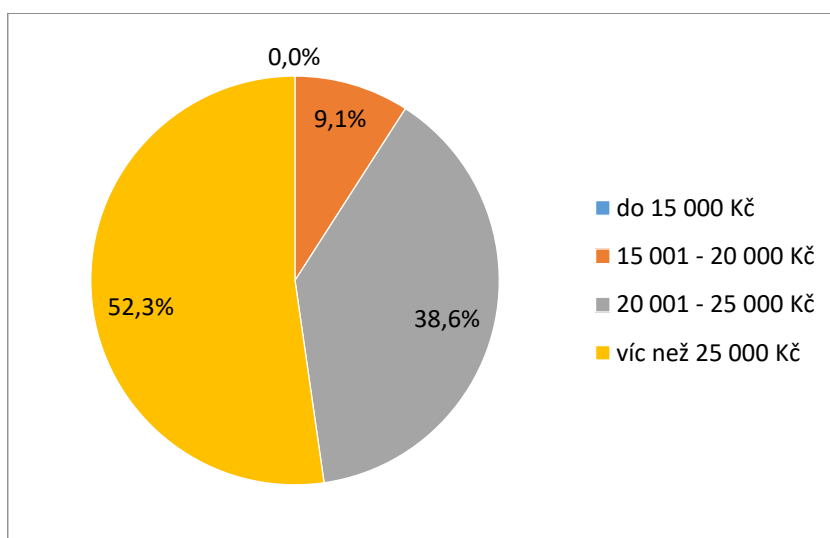
Graf 9 znázorňuje domácnosti s příjmem 10 001,- - 15 000,- Kč. Podle 58,3% samoživitelek žijících v těchto rodinách, je potřebný příjem pro modelovou domácnost v rozmezí 20 001,- - 25 000,- Kč. Stejnou částku k vyhnutí se chudobě, jako je jejich skutečný měsíční

ní příjem ne zvolil nikdo z dotázaných. Přesto se 33,3% z těchto samoživitelek necítí být chudými.

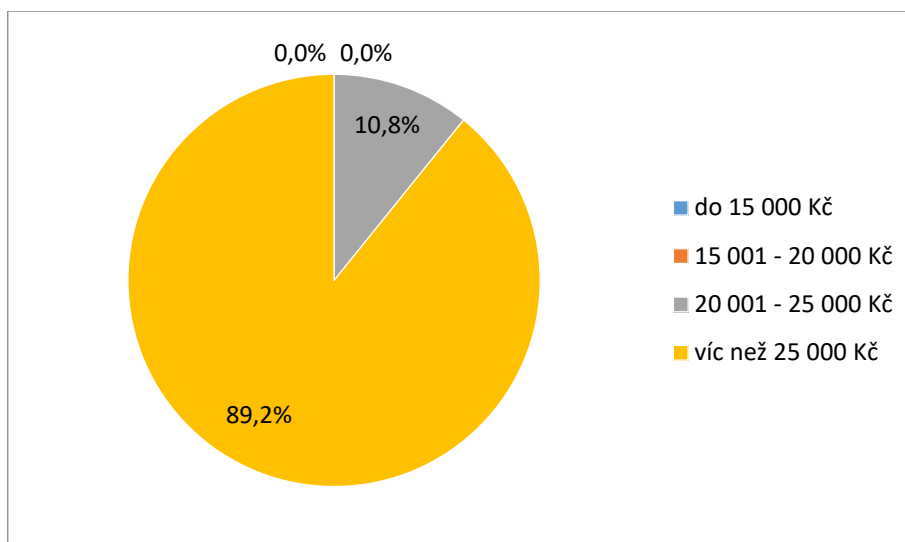
Graf 9: Názor samoživitelek, jejichž příjem dosahuje 10 001,- 15 000,- Kč

Graf 10 představuje názory rodin s příjmem 15 001,- 20 000,- Kč. Podle těchto respondentů by měl být zmiňovaný ideální příjem 20 001,- - 25 000,- Kč ve 38,6% odpovědích a ve více než polovině odpovědí více než 25 000,- Kč. V 38,6% případech se samoživitelky necítily jako chudé, přesto že ideální příjem 15 001,- 20 000,- Kč, tedy ve stejné výši jako jejich skutečný, uvedlo pouze 9,1%.

Graf 10: Názor samoživitelek, jejichž příjem dosahuje 15 001,- 20 000,- Kč

Graf 11 ukazuje představy rodin samoživitelek s příjmem vyšším než 20 000,- Kč. Většina odpovídajících uvedla, že příjem potřebný k tomu, aby modelová rodina nebyla vnímána jako chudá, musí být vyšší než 25 000,- Kč. Zbývajících 10,8% pak uvedlo, že takový příjem by měl dosahovat výše 20 001,- - 25 000,- Kč. 54% odpovídajících považuje finanční situaci své rodiny za špatnou či spíše špatnou a téměř 30% považuje svou rodinu za chudou.

Graf 11: Názor samoživitelek, jejichž příjem dosahuje 20 000,- Kč a víc

5.3 Doporučení

Sociální pedagogika nabízí velký prostor pro práci s touto potenciálně rizikovou skupinou. Jako doporučení na základě výsledků tohoto výzkumu je návrh na vytvoření vhodného podpůrného programu pro samoživitelky.

Samoživitelkám vracejícím se do pracovního procesu by pomohla možnost bezplatného hlídání dětí, popřípadě skupina vytvořená ze samoživitelek, kde by jedna pracovala jako pečovatelka pro děti ostatních samoživitelek. Výhodou by bylo vytvoření pracovního místa a umožnění návratu do zaměstnání pro ostatní. Vzhledem ke stejnému osudu, by mohla mezi samoživitelkami fungovat důvěra a vzájemná ochota si pomoci. Další možností může být odlehčovací služba, která by nahrazovala péči prarodičů a samoživitelkám by dala možnost strávit nějaký čas bez dětí.

Důležitým faktorem ovlivňujícím finanční situaci samoživitelek jsou pravidelné alimenty, s těmi ale dle výsledků výzkumu nemůže počítat 42,2% respondentů. Vymahatelnost tohoto výživného je velice nízká, jak mimo jiné uvedly samoživitelky v dokumentu *Samoživvy*.¹⁶ Sociální pedagog pracující s touto potenciálně rizikovou skupinou, by měl mít znalosti z této oblasti, aby mohl samoživitelkám poskytnout poradenství. V rámci poradenství by mohl fungovat kurz finanční gramotnosti, vzhledem k existenci zadlužení domácností. Ve výzkumném vzorku uvedlo téměř 67%, že má nějaké dluhy, což může představovat riziko v domácnosti ohrožené chudobou. Kurz finanční gramotnosti by mohl být s určitou modifikací, zaměřen i na děti samoživitelů, aby se vyhnuly rizikovému chování, které by je mohlo ohrozit.

¹⁶ SOMMEROVÁ, Olga.: *Samoživvy*. 2008.

ZÁVĚR

Chudoba, přestože se různé světové organizace spolu s vládami zemí na celém světě snaží o nápravu, zůstává obrovským celosvětovým problémem a životní realitou pro miliony lidí. Ať už přímo či nepřímo se dotýká každého člověka. Chudobou se zabývají odborníci napříč obory, diskutují o ní běžní lidé, média každodenně přinášejí informace týkající se tohoto tématu. Na začátku práce jsem si stanovila cíl, zjistit jak samoživitelky subjektivně vnímají svou situaci, zda se cítí být chudými.

Při studiu této problematiky jsem se seznámila nejen s poznatky o výzkumu chudoby ve světě, Evropě i v České republice, s teoriemi, které se snaží chudobu popsat, s možnostmi jejího měření, ale také s velkým celospolečenským problémem, kterým jsou samoživitelé. Nejen v České republice stoupá počet takových rodin. Děti z rodin samoživitelů patří ke skupině ohrožených chudobou spolu se svými rodiči. Počet těchto dětí není malý a to do jaké míry budou ovlivněny tímto fenoménem, ať už pozitivně nebo negativně, se bude odrážet na jejich dalším životě ve společnosti a na životě společnosti jako celku. Proto je nutné se tímto problémem zabývat a hledat možnosti řešení.

Konkrétně jsem se v této bakalářské práci zaměřila především na materiální deprivaci v rodinách samoživitelů a možnosti pomoci těmto rodinám. Empirická část bakalářské práce je založena na kvantitativním výzkumu a metodou, kterou jsem pro sběr dat použila, bylo dotazníkové šetření. Hlavním cílem výzkumu byla analýza problematiky subjektivního vnímání chudoby u matek samoživitelů. Dílčími cíli pak bylo zjistit, jak vnímají svou finanční situaci, jak vnímají postavení na trhu práce, konkrétně představy o výši minimální mzdy, jako jednoho z nástrojů opatření proti chudobě a analýza materiální deprivace podle ukazatelů chudoby EU.

Z analýzy výzkumného vzorku vyplývá, že finanční situace samoživitelů je pouze ve dvou případech vnímána jako ideální, kdy si rodina může dovolit koupit vše, co potřebuje. Tato skupina tvoří pouhé 1,2%, což je mizivý poměr. Naopak je alarmující, že 59,6% dotazovaných považuje svou situaci za spíše špatnou a 54,7% by svou rodinu zařadilo mezi chudé. Toto zjištění bych uvedla jako přínos mé bakalářské práce. Fakt, že se samoživitelky potýkají s finančními problémy je všeobecně znám, víc než polovina se cítí být chudá, podle ukazatelů chudoby EU bylo toto subjektivní vnímání potvrzeno, kdy je celých 60% rodin samoživitelů z výzkumného vzorku považováno za chudé. Pokud by se jednalo

o chudobu u 60% veškerých rodin, vláda každé vyspělé země by situaci rychle řešila. Protože se jedná o samoživitelky, které nemají takovou společenskou sílu k ovlivňování politiků, řešení se nachází velmi pomalu a obtížně. Nechala jsem stranou posouzení, zda si samoživitelky mohou za svou situaci samy, tato skutečnost nebyla tématem mého zkoumání. Děti, které z takových rodin pocházejí, nenesou za obtížnou situaci v rodinách žádnou zodpovědnost, proto by měly být společností ochráněny.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- [1] DUBSKÁ, D. 2015. Samoživitelky: Jak žijí a za co utrácejí u nás a v Evropě? V: Český statistický úřad [online]. 27.5.2015 [cit. 2017-10-02]. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/czso/domov?p_p_id=3&p_p_lifecycle=0&p_p_state=maximized&p_p_mode=view&_3_struts_action=%2Fsearch%2Fsearch&_3_redirect=%2Fweb%2Fczso%2Fkatalogproduktuvydavame&_3_keywords=53ouš53itiv53lky+chudoba&_3_groupId=0
- [2] Evropská platforma pro boj proti chudobě a sociálnímu vyloučení: evropský rámec pro sociální a územní soudržnost In: [online]. [cit. 15. ledna 2017].
Dostupné z:
<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/ALL/?uri=CELEX%3A52010DC0758>
- [3] EUROSTAT: The measurement of poverty and social inclusion in the EU: achievements and further improvements, 2013. [online]. Eurostat. [cit. 19.1.2017]. Dostupné z: http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Material_deprivation_statistics_-_early_results#Further_Eurostat_information
- [4] EUROSTAT: People at risk of poverty and social exclusion, 2016. [online]. Eurostat. [cit. 19.1.2017]. Dostupné z: http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/People_at_risk_of_poverty_or_social_exclusion
- [5] Rovnost platů. 2015. [online]. Eurostat. [cit. 19.1.2017]. Dostupné z: http://ec.europa.eu/justice/newsroom/gender-equality/infographs/equal-pay-day-2015/equal-pay-day/index_cs.html
- [6] GAVORA, Peter. Úvod do pedagogického výzkumu. 1.vyd. Brno: Paido, 2000, 208 s.
- [7] GOJOVÁ, A., GOJOVÁ, V., ŠPILÁČKOVÁ, M. (Eds.), 2014. O způsobech zvládnání chudoby z perspektivy rodin – podněty pro sociální práci. [online]. Ostrava 2014 [cit. 2017-10-02]. Dostupné z: <http://projekty.osu.cz/vedtym/dok/publikace/chudoba.pdf>
- [8] HASMANOVÁ MARHÁNKOVÁ, J. 2011. Matky samoživitelky a jejich situace v České republice „Sandwichová generace“ – kombinování práce a péče o závislé členy rodiny (děti a seniory) [online]. [cit. 2017-10-02]. Dostupné z: http://genderstudies.cz/download/samozivitelky_sendwichova.pdf
- [9] CHRÁSKA, M. Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu. Praha: Grada, 2007. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-1369-4.

- [10] KEJDOVÁ, M., VAŇKOVÁ, Z. Právo a sociální politika. 1. vyd. Brno: Institut mezioborových studií, 2006, 140 s.
- [11] KEJDOVÁ, M., VAŇKOVÁ, Z. Právo a sociální politika II. – Právní aspekty sociální politiky. 1.vyd. Brno: Institut mezioborových studií, 2004, 71 s.
- [12] KOLÁŘOVÁ, J. 2010. Dvě třetiny světové práce, jedna setina světového majetku. In: Feminismus.cz [online]. 31.5.2010 [cit. 2017-10-02]. Dostupné z: <http://www.feminismus.cz/cz/clanky/dve-tretiny-svetove-prace-jedna-setina-svetoveho-majetku>
- [13] KUCHAROVÁ, V. Rodina a zaměstnání V.: Neúplné rodiny. 1. vyd. Praha: Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, 2007, 57 s. Dostupné z http://praha.vupsv.cz/fulltext/vz_237.pdf
- [14] MAREŠ, P. Sociologie nerovnosti a chudoby. 1.vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 1999, 248 s.
- [15] MAREŠ, P., RABUŠIC, L. 1996. K měření subjektivní chudoby v české společnosti. Sociologický časopis, [online]. Vol. 32 (No. 3: 297-315) [cit. 2017-06-02]. Dostupný z: http://sreview.soc.cas.cz/uploads/3be1bb3c5a8029f3d271cf095cb426bdb8bb874b_297_297MARAB.pdf
- [16] MAREŠ, P. 2000. Chudoba, marginalizace a sociální vyloučení. Sociologický časopis, [online]. Vol. 36 (No. 3: 285-297) [cit. 2017-06-02]. Dostupný z: https://is.muni.cz/el/1423/podzim2011/SOC713/um/8875127/MARES_ChudobaMarginalizaceSocialni_vyloucení.pdf
- [17] MATOUŠEK, O. a kol. Metody a řízení sociální práce. 1. vyd. Praha: Portál, 2003, 380 s.
- [18] PFEIFEROVÁ, Š. Sladování rodinného a pracovního života a (ne)rovné příležitostní matek samoživitelek. Praha: Fakulta humanitních studií. 2010, [online] [cit. 5.1.2017]. Dostupné z <http://www.feminismus.cz/cz/clanky/sladovani-rodinneho-a-pracovniho-zivota-a-ne-rovne-prilezitosti-matek-samozivitelek>
- [19] POTŮČEK, M. Sociální politika. Praha: SLON, 1995, 142 s.

- [20] Proequality (2010). Ženy a česká společnost. Hodnocení implementace Pekingské akční platformy na národní a mezinárodní úrovni (Peking + 15). Otevřená společnost o.p. s. – Centrum ProEquality. [online] [cit. 2017-01-15]. Dostupné z: <http://www.fesprag.cz/cs/system/files/books/St%C3%ADnov%C3%A1%20zpr%C3%A1va%20-%20Zeny%20a%20ceska%20spolecnost.pdf>.
- [21] ŠIROVÁTKA, T., MAREŠ, P., VEČERNÍK, J., ZELENÝ, M., Monitorování chudoby v České republice: výzkumné centrum Brno, VÚPSV Praha, 2002. 123 s.
Stanovisko Evropského hospodářského a sociálního výboru k tématu „Chudoba žen v Evropě“. 2006. In: [online]. [cit. 7. února 2017].
Dostupné z: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/PDF/?uri=CELEX:52005AE1074&qid=1492549850694&from=CS>
- [22] ŠVEC, Štefan. Metodologie věd o výchově: kvantitativně-scientické a kvalitativně-humanitní přístupy v edukačním výzkumu. České rozš. vyd. Brno: Paido, 2010, 302 s.
- [23] ŠUSTOVÁ, Š. 2013. Měření chudoby a příjmová chudoba v České republice. In: Z České demografické společnosti. Demografie, roč. 55, č. 2. [online] 17.4.2013 [cit. 2017-01-15]. Dostupné z: <https://www.natur.cuni.cz/geografie/demografie-a-geodemografie/ceska-demograficka-spolecnost/diskusni-vecery-1/prezentace-ke-stazeni/2013-04-17-mereni-chudoby-a-prijmova-chudoba-v-cr>
- [24] The Feminization of Poverty, 2000 [online] [cit. 2017-01-15].
Dostupné z: www.un.org/womenwatch/daw/followup/session/presskit/fs1.htm
- [25] TUČEK, M., 2016. Tisková zpráva – Prestiž povolání - únor 2016. In: Sociologický ústav AV ČR [online] 9.3.2016. [cit. 2017-01-15]. Dostupné z: http://cvvm.soc.cas.cz/media/com_form2content/documents/c1/a7519/f3/eu160309.pdf
- [26] Wagle, U., 2002. Rethinking poverty: definition and measurment. Research Gate. [online] [cit. 2017-01-15]. Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/44835108_Rethinking_poverty_definition_and_measurement
- [27] VAVREČKOVÁ, J., JANATA, Z. Postoje českých domácností k chudobě, životní úrovni a minimálnímu příjmům. VÚPSV. 2002. [cit. 2017-03-12]. Dostupné z: <http://praha.vupsv.cz/Fulltext/RZM-sv3.pdf>
- [28] VEČERNÍK, J., MYSÍKOVÁ, M. Chudoba v české republice. Kritický pohled na evropské ukazatele. 1.vyd. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2015, 113 s.

[29] ZIKA, M.: Jak neuvíznout v pasti chudoby. [online] [cit. 2017-03-12]. Dostupný z: <http://www.penize.cz/socialni-davky/15431-jak-neuviznout-v-pasti-chudoby>

[30] Ženy a česká společnost. Hodnocení implementace Pekingské akční platformy na národní a mezinárodní úrovni (Peking + 15). 2010. [online] [cit. 2017-03-12]. Dostupný z: <http://www.otvrenaspolecnost.cz/knihovna/otvrenka/prosazovani-genderove-rovnosti/zeny-a-ceska-spolecnost.pdf>

[31] Ženy a muži v datech – 2014. [online] [cit. 2017-03-12]. Dostupný z: <https://www.czso.cz/csu/czso/zeny-a-muzi-v-datech-2014-ksmwktemht>

[32] ŽIŽKOVÁ, J.: Přístupy k řešení chudoby v české společnosti [online] [cit. 2017-03-12]. Dostupný z: <http://archiv.mpsv.cz/scripts>

Dokumentární film

SOMMEROVÁ, Olga.: Samoživý [dokumentární film]. Česká republika, 2008. ČT2 24. 3. 2015 19:55.

Zákony a legislativa

Zákon č. 110/2006 Sb., O životním a existenčním minimu

Zákon č. 111/2006 Sb. O pomoci v hmotné nouzi

Zákon č. 262/2006 Sb. Zákoník práce

Nářízení vlády č. 567/2006 Sb., O minimální mzdě, o nejnižších úrovních zaručené mzdy, o vymezení ztíženého pracovního prostředí a o výši příplatku ke mzdě za práci ve ztíženém pracovním prostředí

Seznam použitých symbolů a zkratek

AV ČR	Akademie věd České republiky
ČSÚ	Český statistický úřad.
č.	Číslo
ČR	Česká republika.
EU	Evropská unie
Kol.	Kolektiv
Např.	Na příklad
Tj.	To je
VOŠ	Vyšší odborná škola
VŠ	Vysoká škola

SEZNAM TABULEK

Tabulka 1: Finanční situace respondenta.....	36
Tabulka 2: Subjektivní zhodnocení rodiny.....	37
Tabulka 3: Finanční situace rodiny.....	38
Tabulka 4: Možnosti finanční situace.....	40
Tabulka 5: Měsíční zůstatek.....	41
Tabulka 6: Měsíční příjem rodiny.....	41
Tabulka 7: Možnosti úspor.....	42
Tabulka 8: Dluhy.....	43
Tabulka 9: Alimenty.....	43
Tabulka 10: Názor na dostačující měsíční příjem.....	44
Tabulka 11: Ideální hrubá minimální mzda.....	44

SEZNAM GRAFŮ

Graf 1: Vývoj průměrné a mediánové mzdy podle pohlaví v letech 2010 - 2013.....	22
Graf 2: Nejčtenější věk respondentů.....	32
Graf 3: Zaměstnanost.....	32
Graf 4: Vzdělání.....	33
Graf 5: Počet dětí	34
Graf 6: Finanční situace rodiny	39
Graf 7: Vzdělání subjektivně chudých samoživitelek	46
Graf 8: Názor samoživitelek, jejichž příjem nepřesahuje 10 000,- Kč.....	47
Graf 9: Názor samoživitelek, jejichž příjem dosahuje 10 001,- 15 000,- Kč	48
Graf 10: Názor samoživitelek, jejichž příjem dosahuje 15 001,- 20 000,- Kč	48
Graf 11: Názor samoživitelek, jejichž příjem dosahuje 20 000,- Kč a víc	49

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha P I Dotazník

Vnímání chudoby u matek samoživitelek

Dobrý den,
jsem studentkou 3. ročníku UTB Zlín oboru Sociální pedagogika. Ve své bakalářské práci se zabývám problémy, se kterými se potýkají samoživitelky. Dotazník je anonymní a jeho vyplnění Vám zabere asi 5 minut.

*Povinné pole

1. Současnou finanční situaci rodiny vnímám jako *

Označte jen jednu elipsu.

- plně vyhovující
- vyhovující
- spíše špatnou
- velmi špatnou

2. Svou rodinu považujete za chudou *

Označte jen jednu elipsu.

- Spíše ano
- Ano
- Spíše ne
- Ne

3. Z uvedených možností vyberte tu, která podle vašeho názoru nejvíc vystihuje situaci Vaší domácnosti *

Označte jen jednu elipsu.

- Příjem nám stačí na vše, vůbec se neomezujeme
- Příjem nám stačí na vše,, ale snažím se šetřit, nekupuji vše, co chceme
- Příjem nám stačí na základní potřeby, na ty dražší (pračka, mobil, dovolená... atd) musím šetřit
- Příjem nám nestačí ani na základní věci, rodina je závislá na pomoci druhých a na sociálních dávkách

4. Finanční situace nám umožňuje (můžete uvést i více možností) *

Zaškrtněte všechny platné možnosti.

- Zaplatit neočekávaný výdaj ve výši několika tis. Kč (asi 10 000 Kč)
- Jíst maso, drůbež nebo ryby (nebo jejich vegetariánské náhražky) každý druhý den
- Dostatečně vytápět byt
- Zaplatit ročně všem členům domácnosti alespoň týdenní dovolenou mimo domov
- Mít pračku
- Vlastnit barevnou televizi
- Mít telefon
- Používat osobní automobil
- Hradit náklady spojené s bydlením – nájemné, splátky hypotéky, platby za energie (elektřinu, teplo, plyn a vodu) a splátky ostatních půjček, úvěrů nebo leasingu

5. Po zaplacení všech nutných výloh Vám měsíčně zbyde *

Označte jen jednu elipsu.

- méně jak 1 000 Kč
- 1 001 - 3 000 Kč
- 3 001 - 5 000 Kč
- víc než 5 000 Kč

6. Příjem rodiny měsíčně dosahuje *

Označte jen jednu elipsu.

- do 10 000 Kč
- 10 001 - 15 000 Kč
- 15 000 - 20 000 Kč
- 20 000 a víc

7. Pokud byste musela, uspořila byste na ... (můžete uvést i více možností) *

Zaškrtněte všechny platné možnosti.

- jídle
- kosmetice
- oblečení pro Vás
- oblečení pro děti
- kultuře
- vzdělávání

8. Dluhy *

Označte jen jednu elipsu.

- nemám
- mám, ale splácím pravidelně
- mám a mám velké problémy se splácením
- nesplácím

9. Alimenty *

Označte jen jednu elipsu.

- dostávám pravidelně každý měsíc ve výši, na které jsme se domluvili
- dostávám nepravidelně ve výši, na které jsme se domluvili
- nedostávám
- nepožádala jsem o ně

10. Kolik by dle Vašeho názoru měl činit měsíční příjem rodiny (jeden rodič a dvě děti), aby nebyla chudá? *

Označte jen jednu elipsu.

- do 15 000 Kč
- 15 001 - 20 000 Kč
- 20 001 - 25 000 Kč
- víc než 25 000 Kč

11. **Kolik by měla činit dle vašeho názoru hrubá minimální mzda za měsíc? ***

Označte jen jednu elipsu.

- do 15 000 Kč
- 15 001 - 20 000 Kč
- 20 001 - 25 000 Kč
- víc než 25 000 Kč

12. **Kolik máte dětí? ***

Označte jen jednu elipsu.

- jedno
- dvě
- tři
- čtyři
- víc než čtyři

13. **Kolik je vám let? ***

14. **Jste? ***

Označte jen jednu elipsu.

- na mateřské/rodičovské dovolené
- vedena na Úřadu práce
- zaměstnaná
- OSVČ

15. **Vaše nejvyšší dosažené vzdělání? ***

Označte jen jednu elipsu.

- ZŠ
- SŠ bez maturity
- SŠ s maturitou
- VOŠ
- VŠ

16. **Jste samoživitelka? ***

Označte jen jednu elipsu.

- Ano
- Ne